

İslâm Aile Hukukunda Nesebin (Soybağının) Reddi

İbrahim Yılmaz

Yrd. Doç. Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
İslam Hukuku Ana bilim dalı Öğretim Üyesi
ibrh.yilmaz@hotmail.com

Öz

İslâm, nesebin gerçeğe uygun bir şekilde sübutuna büyük önem vermiştir. Bundan dolayı İslâm hukukunda, sahîh nikâh (evlilik) içerisinde doğan çocuğun başkasından olduğunun kesin olarak bilinmesi halinde kocaya bu çocuğun nesebini reddetme hakkı verilmiştir. Prensipten olarak sahîh nikâh içerisinde doğan çocuğun nesebini reddetmenin yolu, kocanın karısını zina ile suçlaması (kazif) sonucu açtığı redd-i nesep davası üzerine karı-kocanın mahkemede karşılıklı olarak usulünce yeminleşmeleri (liân/mülâane) ile olmaktadır. Bununla birlikte İslâm hukukunda, "kadının nikâhtan önce başkasından hamile kaldığının kesin olarak bilinmesi veya nikâh akdinin üzerinden altı ay geçmeden doğumun olması", "kocanın biyolojik ve fizyolojik kusurlarından dolayı çocuk sahibi olamayacağının anlaşılması" ve "karı-koca arasında cinsel ilişkinin imkânsız olması" gibi durumlarda liân uygulamasına gerek olmaksızın koca, sahîh nikâh içerisinde doğan çocuğun nesebini reddetme hakkına sahiptir.

Anahtar Kelimeler: İslâm Aile Hukuku, Evlilik, Nesep, Liân, Nesebin Reddi

Denial of Lineage/Paternity in Islamic Family Law

Islam has given great importance to the determination of lineage. Thus, the right to refuse the lineage of a child who was born under marriage contract has been legitimated to the husband in Islamic (Family) Law in conditions that (if) the child was from somebody else is known as a certainty. Principally, the way to deny the lineage of a child who was born under marriage contract in Islamic law is for both the wife and husband to swear before the court opened for(lian) (after) the blaming by the husband of his wife for adultery (kazif). However, in conditions of being sure (realizing) that the woman was pregnant before marriage contract or her giving birth after marriage contract before six months were completed; realizing that the husband could not have (was not able to have) a child because of his biological and/or physiological defects (disabilities) and/or the sexual intercourse between the husband and wife was not possible, the right to refuse the lineage of this child who was born in marriage contract has been legitimated to the husband without lian. This paper focuses on/ discusses the "Denial of Lineage/Paternity in Islamic Family Law".

Key Words: Islamic Family Law, Marriage, Linage, Lian, Denial of lineage

Atf

*İbrahim Yılmaz, İslâm Aile Hukukunda Nesebin (Soybağının) Reddi
Marife, Bahar 2014, ss. 31-51*

Giriş

İslâm, neslin muhafazasına büyük önem vermiş ve nesebin gerçeğe uygun bir şekilde tespit ve tescil edilmesini dinin korunmasını hedeflediği beş temel esastan¹ biri olarak kabul etmiştir.² Bu bağlamda İslâm, toplumsal hayatın istikrarlı bir şekilde devam etmesi için evliliği teşvik etmiş³ ve aile kurumunu toplumunun temeli olarak kabul etmiştir.⁴ Bundan dolayıdır ki İslâm hukukunda nesebin karışmasına ve aile kurumunun yıkılmasına yol açacak *zina*,⁵ *evlat edinme (tebennî)*⁶ ve *nesebin öz babadan başkasına ilhak edilmesi*⁷ gibi her türlü eylem ve uygulama yasaklanmıştır.

Sözlükte nesep “*Bir şeyi bir şeye bağlamak, yakınlık, akrabalık, soy, baba tarafından olan soy bağlantısı*” gibi anlamlara gelmektedir.⁸ İslâm hukukçuları nesep kelimesini dar anlamda “*sahih nikâh içerisinde doğan çocuk ile ana-babası arasındaki kan ve soy bağı*” olarak tanımlamışlardır.⁹

Nesebin sübutu veya reddi, öncelikli olarak kocayı/babayı ilgilendiren bir konudur. Nitekim çocuğun ana cihetinden nesebi -her ne şekilde olursa olsun- doğum olayı ile sabit olurken¹⁰ *sahih nikâh (evlilik) içerisinde doğan çocuğun nesebinin koca için sabit olabilmesi için bazı şartların bulunması gerekmektedir.*¹¹ Bundan dolayıdır ki pozitif hukukta çocuğu doğuran kadının ana olduğu *kesin karine* olarak kabul edilirken, -kanuni karine/babalık karinesi var olmakla birlikte- çocuk

¹ *Zarûrat-ı hamse* veya *zarûrat-ı külliye* olarak bilinen bu beş temel esas ile ilgili geniş bilgi için bk. Pekcan, *Gaye Problemi*, ss. 140-165.

² Bazı İslâm hukukçuları *zarûrat-ı hamseden* biri olan *neslin korunmasından* maksadın *sahih evlilik yoluyla nesebin korunması* olduğunu söylemektedirler. Bk. İbn Âşûr, *İslâm Hukuk Felsefesi*, ss. 249-250; Zühaylî, *Usûlü'l-fikh*, II, 1022; Pekcan, *Gaye Problemi*, ss. 200-203; Bedevî, *Makâsîdü's-serîa*, ss. 471-472.

³ İslâm'da evliliğin teşviki ile ilgili ayet ve hadislere örnek olarak bk. Nisa, 2/3; Nur, 24/32; Buhârî, Savm, 10; Nikâh, 2, 3; Müslim, Nikâh, 1, 3; Ebû Dâvûd, Nikâh, 1; Tirmizî, Nikâh, 1; Nesâî, Nikâh, 3, Siyâm, 43; İbn Mâce, Nikâh, 1.

⁴ Ebû Zehre, *el-Ukûbe*, s. 36; Şaban, *Fıkıh Usulü*, s. 351; Hallâf, *İlmü usûli'l-fikh*, s. 238; Zeydân, *el-Vecîz*, s. 300; Zühaylî, *Usûlü'l-fikh*, II, 1022.

⁵ İslâm hukukunda zina suçu ve cezası ile ilgili geniş bilgi için bk. İbn Rüşd *Bidâyetü'l-müctehid*, II, 681 vd.; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-Kâdîr*, V, 196 vd.; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, XII, 307 vd. Ayrıca bk. Udeh, *et-Teşriü'l-cinâi*, II, 346-454; Ebû Zehre, *el-Ukûbe*, ss. 96-105; Zühaylî, *el-Fikhü'l-islâmî*, VI, 23-65.

⁶ Ahzâb, 33/4-5. İslâm hukukunda evlat edinme ile ilgili geniş bilgi için bk. Kurtubî, *el-Câmi' li ahkâmî'l-Kur'ân*, XVII, 55, 57-60; Şaban, *el-Ahkâmü's-şer'iyye*, s. 591; Zeydan, *el-Mufasssal*, IX, 437-439; Hatîb, *Sübûtü'n-neseb*, ss. 335-337; Aydın, “Evlat Edinme”, *DİA*, XI, 527-529. İslâm hukukunda evlat edinmeye bağlı olarak evlat edinen ile evlatlık çocuk arasında nesebe bağlı hiçbir hukuki ilişki oluşmaz. Bk. Hatîb, *Sübûtü'n-neseb*, s. 337; Aydın, “Evlat Edinme”, *DİA*, XI, 528; Zühaylî, *el-Fikhü'l-islâmî*, VII, 674.

⁷ Nesebin öz babadan başkasına ilhak edilmesini yasaklayan hadisler için bk. Buhârî, Menâkıb, 5; Ferâiz, 29; Müslim, Eymân, 27; İmân, 112, 114, 115; Tirmizî, Vesâyâ, 5; Ebû Dâvûd, Edeb, 119; Dârimî, Nikâh, 42; Ebû Dâvud, Talâk, 29; Nesâî, Talâk, 47; İbn Mâce, Ferâiz, 13.

⁸ İbn Manzûr, “nsb”, *Lisanü'l-Arab*, VI, 4405; *el-Mevsûatü'l-fikhiyye*, “Neseb”, IV, 231.

⁹ *el-Mevsûatü'l-fikhiyye*, “Neseb”, IV, 231; Bilmen, *Hukuku İslâmiyye*, II, 395; Dönmez, “Neseb”, *DİA*, XXXII, 573.

¹⁰ Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi*, VIII, 466, 492; Bilmen, *Hukuku İslâmiyye*, II, 398-399; Zühaylî, *el-Fikhü'l-islâmî*, VII, 675; Sertâvî, *Fikhü'l-ahvâlî's-şahsiyye*, s. 215. Ayrıca bk. Akıntürk, *Aile Hukuku*, ss. 319-320; Hatemi-Serozan, *Aile Hukuku*, ss. 286-289.

¹¹ İslâm hukukunda *sahih nikâh (evlilik) içerisinde doğan çocuğun nesebinin koca için sabit olabilmesi için bulunması gereken şartlar* üzerinde aşağıda ayrıntılı olarak durulacaktır.

ile baba arasında, nesebin sübutunu gösteren doğum olayı gibi tabii ve somut bir olay/ispat vasıtası söz konusu olmadığından, evlilik içinde doğan çocuğun babasının koca olduğu, aksi ispat edilebilen *adi karine* olarak kabul edilmektedir.¹²

Buna göre İslâm hukukunda, sahih nikâh içerisinde doğan çocuğun evlilik öncesine ait olduğu veya zina mahsulü bulunduğu yönünde kesin bir bilgi, delil veya kuvvetli bir ihtimalin olması halinde kocaya bu çocuğun nesebini hukuken reddetme hakkı verilmiştir.¹³

Sahihs nikâh içerisinde doğan çocuğun nesebinin reddedilmesi, "*karımın doğurduğu çocuğun babası ben değilim*" iddiasının hukuksal olarak tescilini ve baba/koca ile çocuk arasındaki soybağının ve buna bağlı olan hukuki ilişkilerin ortadan kaldırılmasını ifade etmektedir.¹⁴ Dolayısıyla nesebin sübutu veya reddedilmesi, çocuk ile koca/baba arasında nesebin sübutuna bağlı olarak cerayan eden *verâset (miras), velâyet, nikâh, nafaka, âkile, şahitlik* gibi birçok fikhî meseleyi yakından ilgilendirmektedir.¹⁵

I. Kocanın Evlilik İçerisinde Doğan Çocuğun Nesebini

Reddetme Hakkına Genel Bakış

İslâm hukukuna göre çocuğun nesebinin baba açısından sübutunun tek meşru yolu sahih nikâh yani babanın çocuğun annesi ile evli olmasıdır.¹⁶ Konuyla ilgili olarak İbnü'l-Arabî (ö. 543/1148), "*O (Allah), sudan (meniden) bir insan yaratıp ondan soy sop (neseben) ve hısımlık (sıhran) meydana getirendir. Rabbin, her şeye hakkıyla gücü yetendir*"¹⁷ ayetinde geçen "neseb" kavramının nikâh/evlilik ile bağlantısını şöyle açıklamaktadır: "*İstilâhî olarak nesep; şer'an meşru olacak şekilde erkek ve kadının menisinin karışmasından ibarettir. Şayet bu cinsel ilişki masiyet/zina şeklinde ise bununla nesep gerçekleşmiş olmaz.*"¹⁸ Bu tanıma göre nesep, erkek ve kadının sahih nikâh/evlilik içerisindeki cinsel ilişkileri sonucu mey-

¹² Akıntürk, *Aile Hukuku*, s. 320, 327; Hatemi-Serozan, *Aile Hukuku*, ss. 286-289.

¹³ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, II, 194; Mâverdi, *el-Havi'l-kebir*, XI, 159; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, XI, 122. Ayrıca bk. Muhammedî, *Ahkâmü'n-neseb*, ss. 285-287.

¹⁴ Paksoy, "Soybağının Reddi", ss. 354-355.

¹⁵ Nesebin reddi ile çocuk ve koca/baba arasında oluşan hukuki sonuçlar için bk. İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-Kadir*, IV, 266; Kâsanî, *Bedâiu's-sanâi*, V, 59; İbn Nüceym, *el-Bahru'r-râik*, 1997, IV, 200-201; İbn Abidin, *Reddü'l-muhtâr*, V, 164; *el-Mevsûatü'l-fikhiyye*, "Liân", XXXV, 264-265; Ebû Zehre, *el-Ahvâlü's-şahsiyye*, s. 346; Zeydan, *el-Mufasssal*, VIII, 404-405; Şaban, *el-Ahkâmü's-şer'iyye*, s. 516; Zühaylî, *el-Fikhu'l-islâmî*, VII, 582; Muhammedî, *Ahkâmü'n-neseb*, ss. 455-456.

¹⁶ İslâm hukukunda koca açısından nesebin sübutunun tek meşru yolu sahih nikâh olmakla birlikte, İslâm'ın nesebin sübutuna verdiği önemden dolayı tarafların iyi niyetine ve çocuğun nesepten doğan haklarını koruma ilkesine dayanarak "*fasit evlilik ve şüpheye dayalı cinsel birleşme*" de firâş/evlilik yoluyla nesebin sübutu kapsamında değerlendirilmiştir. Bk. Kâsanî, *Bedâiu's-sanâi*, VIII, 466; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, XI, 171-172; İbnü'l-Arabî, *Ahkâmü'l-Kur'an*, III, 447; *el-Mevsûatü'l-fikhiyye*, "Neseb", XXXX, 234-238; Ebû Zehre, *el-Ahvâlü's-şahsiyye*, ss. 147-153; Şaban, *el-Ahkâmü's-şer'iyye*, s. 555, 566; İbn Âşûr, *İslâm Hukuk Felsefesi*, ss. 249-250; Hatîb, *Sübûtu'n-neseb*, ss. 23-24; Muhammedî, *Ahkâmü'n-neseb*, s. 66 vd.; Zühaylî, *el-Fikhu'l-islâmî*, VII, 681-692.

¹⁷ Furkan, 25/54.

¹⁸ İbnü'l-Arabî, *Ahkâmü'l-Kur'an*, III, 447.

dana gelen doğum olayı ile çocuk ve ebeveyni arasında oluşan hukuki bağ olmaktadır.

Bundan dolayıdır ki “Çocuk, kadınla evli olan kocaya (sahib-i firâşa) aittir. Zina eden için ise mahrumiyet vardır”¹⁹ hadisini esas alan İslâm hukukçuları, sahih nikâh içerisinde doğan çocuğun nesebinin biyolojik baba (zâni) için değil de annesi ile evli olan koca için sabit olacağı konusunda ittifak etmişlerdir.²⁰ Dolayısıyla sahih nikâh içerisinde doğan çocuğun nesebini koca, ancak redd-i nesep davası açarak (liân uygulaması ile) reddedebilir.²¹ Bu nedenle İslâm hukukunda asıl olan -başkasından olduğu ile ilgili kesin bir bilgi/delil olmadığı ve koca redd-i nesep davası açmadığı sürece- sahih nikâh içerisinde doğan çocuğun nesebinin kocaya ilhak edilmesidir. Bir başka ifade ile nesebin sübutunda asıl olan “firâş/evlilik” delilidir.²² Bununla birlikte nesebin kocaya ilhak edilebilmesi için; “çocuğun nikâh akdinden en az altı ay sonra doğmuş olması”, “kocanın karısını hamile bırakacak biyolojik (ergenlik) ve fizyolojik (üreme organları ile ilgili) şartlara sahip olması” ve “karı-koca arasında cinsel ilişkinin mümkün olması” gibi bazı şartların bulunması gerekmektedir.²³ Dolayısıyla çocuğun başkasından olduğu ile ilgili kesin bir bilgi/delil olması halinde kocaya bu çocuğun nesebini hukuken reddetme hakkı verilmiştir.²⁴

İslâm hukukunda çocuğun nesebini reddetmenin yolu prensip olarak, kocanın karısını zina ile suçlaması (kazif) sonucu açtığı redd-i nesep davası üzerine karı-kocanın mahkemede karşılıklı olarak usulünce yeminleşmeleri (liân/mülâane) ile olmaktadır.²⁵ Temel prensip bu olmakla birlikte, “kadının nikâhtan önce başkasından hamile kaldığının kesin olarak bilinmesi veya nikâh akdinin üzerinden altı ay geçmeden doğumun olması”; “kocanın yaşının küçük olması/ergen olmaması (sabiyy), erkeklik uzvunun kesik olması (mecebûb) ve testislerinin olmaması (hasiyy) gibi biyolojik ve fizyolojik kusurlardan dolayı karısını hamile bırakmaya ehil olmaması”; “karı-koca arasında cinsel ilişkinin imkânsız olması” gibi durumlarda koca,

¹⁹ Buhârî, Buyû, 3, 100; Husumat, 6; Vesâyâ, 4; Meğâzî, 53; Ferâiz, 18, 28; Hudûd, 23; Ahkâm, 29; Müslim, Rada, 10; Ebû Dâvûd, Talâk, 33-34; Nesâî, Talâk, 48; İbn Mâce, Nikâh, 59; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 37, 129, 200, 226, 237, 246. (الولد للفراش وللعاهر الحجر)

²⁰ Merğînânî, *el-Hidâye*, II, 23; Kâsanî, *Bedâiu's-sanâi'*, III, 607, VIII, 464-465; Şîrâzî, *el-Mühezzebe*, III, 78; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, XI, 152, 159; Buhûtî, *Şerhu munteha'l-irâdât*, V, 577; Buhûtî, *er-Ravdu'l-murbi'*, 600; İbn Hazm, *el-Muhallâ*, X, 147; İbn Kayyim, *Zâdü'l-meâd*, V, 410; San'ânî, *Sübülü's-selâm*, III, 328-329; Şevkânî, *Neylü'l-evtâr*, VIII, 289; Zeydan, *el-Mufassal*, IX, 319-320; Karaman, *İslâm Hukuku*, I, 336-337; Zühaylî, *el-Fikhü'l-İslâmî*, VII, 681.

²¹ Merğînânî, *el-Hidâye*, II, 35; Kâsanî, *Bedâiu's-sanâi'*, VIII, 467; Miras, *Tecrid-i Sarih*, VI, 352; Bek-İbrahim, *Ahkâmü'l-ahvâlî's-şahsiyye*, s. 567.

²² Muhammedî, *Ahkâmü'n-neseb*, ss. 63-65; Hatîb, *Sübûtu'n-neseb*, s. 22; Sertâvî, *Fikhü'l-ahvâlî's-şahsiyye*, s. 216.

²³ Ebû Zehre, *el-Ahvâlü's-şahsiyye*, ss. 390-391; Şaban, *el-Ahkâmü's-şer'iyye*, ss. 567-570; Zeydan, *el-Mufassal*, IX, 321-332; İbn Ma'cûz, *Ahkâmü'l-üsrâ*, II, 27-29; Zühaylî, *el-Fikhü'l-İslâmî*, VII, 681-682; Hatîb, *Sübûtu'n-neseb*, ss. 23-49; Muhammedî, *Ahkâmü'n-neseb*, s. 66 vd.

²⁴ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, II, 194; Mâverdi, *el-Havi'l-kebir*, XI, 159; Muhammedî, *Ahkâmü'n-neseb*, ss. 385-387.

²⁵ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, II, 193; Merğînânî, *el-Hidâye*, II, 23; Kâsanî, *Bedâiu's-sanâi'*, V, 25; Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl*, V, 455; Şîrâzî, *el-Mühezzebe*, III, 76; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, XI, 120.

liân uygulamasına gerek olmaksızın çocuğun nesebini hukuken reddetme hakkına sahiptir.²⁶

Mâverdi (ö. 450/1058) konuyla ilgili şu genel kaideyi zikretmektedir: “İlmi gerçekler çocuğun kocadan olmadığını gösteriyorsa liân uygulamasına gerek olmadan çocuğun nesebi reddedilir.”²⁷

Buna göre klasik İslâm hukuku doktrininde kocanın sahih nikâh içerisinde doğan çocuğun nesebini hukuken reddetmesinin yolları “liân uygulamasına başvurmayı gerektiren” ve “liân uygulamasına başvurmayı gerektirmeyen” durumlar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.²⁸ Aşağıda İslam aile hukukunda nesebin reddi ile ilgili bu iki durum üzerinde durulacaktır.

II. Liân Uygulamasına Gerek Olmaksızın Nesebin Reddi

A. Hamilelik Süresine Bağlı Olarak Nesebin Reddi

Hamilelik süresinin alt ve üst sınırına göre nesebin reddi iki şekilde olmaktadır.²⁹

1. Hamileliğin En Alt Sınırına Bağlı Olarak Nesebin Reddi

Kur’an’da hamilelik ve doğum olayının süresi ile ilgili şöyle denilmektedir: “Biz, insana anne babasına iyi davranmayı emrettik. Annesi onu ne zahmetle karnında taşıdı ve ne zahmetle doğurdu! Onun (anne karnında) taşınması ve sütten kesilme süresi (toplam olarak) **otuz aydır**”³⁰, “Emzirmeyi tamamlamak isteyenler için- anneler çocuklarını **iki tam yıl** emzirirler”³¹ ve “Onun sütten kesilmesi de iki yıl içinde olur”.³²

Yukarıdaki ayetlerde hamilelik ile emzirme süresinin toplam otuz ay olduğu, emzirme süresinin ise iki yıl (yirmi dört ay) olduğu söylenmektedir. Bundan da

²⁶ Konuyla ilgili geniş bilgi için bk. Karâfi, *ez-Zehîra*, IV, 285; Desûkî, *Hâşiyetü'd-desûkî*, II, 460-462; Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl*, V, 458; Dirdir, *eş-Şerhu's-sağîr*, II, 661; Şirâzî, *el-Mühezzeb*, III, 78-79; Nevevî, *Ravdatü't-tâlibîn*, VI, 306; Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, III, 499; Mâverdi, *el-Hâvi'l-kebir*, XI, 159-162; İbn Kudâme, *el-Muğni*, XI, 125, 167-169; Merdâvî, *el-İnsaf*, IX, 266-270; Buhûti, *Şerhu Münteha'l-irâdât*, V, 578-580. Ayrıca bk. Zeydan, *el-Mufassal*, IX, 324; Muhammedî, *Ahkâmü'n-neseb*, ss. 388-392, 396-397. Türk Medeni Kanunu'na göre “nikâh akdinden sonra, çocuğun hamileliğin en alt sınırı olan altı aydan (180 gün) önce doğmuş olması, karı koca arasında cinsel ilişkinin imkânsız olması, kocanın karısını hamile bırakamayacak derecede fizyolojik kusurlu olması (illiyet bağının bulunmaması) çocuğun ana rahmine evlilikten önce veya eşlerin mahkeme kararı ile fiilen ayrı oldukları dönemde düşmüş olması” gibi sebeplerden dolayı koca nesebin reddi davası açabilmektedir. Bk. Akıntürk, *Aile Hukuku*, ss. 327-330. Nesebin reddi ile ilgili Türk Medeni Kanunu'ndaki düzenlemeler için bk. TMK, md. 285-294. Paksoy, “Soybağının Reddi”, ss. 353-376. Ayrıca bk. Velidedeoğlu, *Aile Hukuku*, ss. 283-291; Tekinay, *Aile Hukuku*, ss. 414-429.

²⁷ Mâverdi, *el-Havi'l-kebir*, XI, 159.

²⁸ Kâsanî, *Bedâiu's-sanâi*, VIII, 492; Muhammedî, *Ahkâmü'n-neseb*, ss. 381-457.

²⁹ Serahsî, *el-Mebsût*, VI, 44; Merğînânî, *el-Hidâye*, II, 35-36; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-Kadir*, IV, 323-325; Kâsanî, *Bedâiu's-sanâi*, IV, 579-581. Ayrıca bk. Ebû Zehre, *el-Ahvâlü's-şahsiyye*, ss. 386-387.

³⁰ Ahkâf, 46/15.

³¹ Bakara, 2/233.

³² Lokman, 31/14.

anlaşılmalıdır ki hamileliğin en alt sınırı altı ay, yani 180 gündür.³³ Bu ayetleri birlikte değerlendiren İslâm hukukçuları nikâh akdinin³⁴ üzerinden en az altı ay (180 gün) geçmeden doğan çocuğun nesebinin koca için sabit olmayacağı konusunda ittifak etmişlerdir.³⁵ Çünkü nikâh akdinin üzerinden en az altı ay geçmeden -erken doğumdan³⁶ dolayı tıbbi bir müdahale de olmadan- sağlıklı ve normal bir çocuğun doğması bu süre içerisinde doğan çocuğun kocadan olmadığını göstermektedir.³⁷ Bugün modern tıp da nikâh akdinin (veya döllemenin) üzerinden en az altı ay geçmeden çocuğun sağlıklı bir şekilde doğamayacağını söylemektedir.³⁸

Buna göre evlenme tarihinden itibaren altı ay geçmeden doğan çocuğun nesebi koca için sabit olmaz ve koca liân uygulamasına gerek olmaksızın bu çocuğun nesebini reddetme hakkına sahiptir.³⁹

İbn Kudâme (ö. 620/1223) şu değerlendirmeyi yapmaktadır: “Bir kişinin kârısı çocuk doğursa ve bu çocuğun kendisinden olması (aklen ve tıbben) mümkün olmasa bu çocuğun nesebi kocaya nispet edilemez ve bunu (liân yoluyla) reddetmeye de gerek yoktur. Çünkü bu durumda yakinen bilinmektedir ki bu çocuk kocadan değildir ve dolayısıyla çocuğun nesebi kocaya ilhak edilemez. Örneğin bir kadın evlenme tarihinden itibaren altı ay geçmeden bir çocuk doğursa bu çocuğun nesebi tüm

³³ Merğînânî, *el-Hidâye*, II, 35-36; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, XI, 231-232; İbn Hazm, *el-Muhallâ*, X, 316; Ebû Zehre, *el-Ahvâlü's-şahsiyye*, s. 386; Zühaylî, *el-Fikhü'l-islâmî*, VII, 676.

³⁴ İslâm hukukçuları yeni yapılmış bir evlilikte hamileliğin en alt sınırını tespit etmek için altı aylık (180 günlük) sürenin başlama noktası ile ilgili farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Bu sürenin başlama noktası olarak bazıları *nikâh akdini*, bazıları *fili olarak cinsel birleşmeyi*, bazıları *eşlerin cinsel ilişkiye girme ortamlarının mümkün olmasını*, bazıları da *nikâh akdinden sonra eşlerin halvetini/başbaşa kalmasını* esas almıştır. Bk. İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, II, 573; Zeydan, *el-Mufassal*, IX, 326-331; Muhammedî, *Ahkâmü'n-neseb*, ss. 114-115; Hatîb, *Sübutu'n-neseb*, ss. 57-59.

³⁵ Serahsî, *el-Mebsût*, VI, 44, 45; Mavsîlî, *el-İhtiyâr*, II, 232; Merğînânî, *el-Hidâye*, II, 35, 36; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-Kadîr*, IV, 315, 323; Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi*, IV, 480; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, II, 573; Şirâzî, *el-Mühezzeb*, III, 79; Desûkî, *Hâşiyetü'd-Desûkî*, II, 460; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, XI, 231-232; Buhûtî, *Keşşâfü'l-kanâ*, IV, 354; Buhûtî, *Şerhu münthe'la-irâdât*, V, 578; İbn Hazm, *el-Muhallâ*, X, 317; Ebû Ceyb, *Mevsûatü'l-icmâ*, II, 1050. Ayrıca bk. Zeydan, *el-Mufassal*, IX, 325; Bilmen, *Hukuku İslâmiyye*, II, 400; Ebû Zehre, *el-Ahvâlü's-şahsiyye*, s. 390; Şaban, *el-Ahkâmü's-şer'iyye*, s. 557; Zühaylî, *el-Fikhü'l-islâmî*, VII, 676, 678, 682; Hatîb, *Sübutu'n-neseb*, ss. 55-70; Muhammedî, *Ahkâmü'n-neseb*, ss. 73-74. Bugün modern hukukta da hamileliğin en alt sınırının altı ay (180 gün) olduğu kabul edilmiştir ve altı aydan önce olan doğumlarda koca, çocuğun nesebini reddetme hakkına sahiptir. Bk. Akıntürk, *Aile Hukuku*, s. 327.

³⁶ Tıpta 24. hafta (168 gün) ile 28. hafta (196 gün) arasında 500-1000 gr. civarında olan doğumlara erken doğum (immature) denilmektedir. Bk. Önder, *Kadın-Doğum*, s. 365.

³⁷ İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-Kadîr*, IV, 323; Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl*, V, 484; Şirâzî, *el-Mühezzeb*, III, 79; Nevevî, *Ravdatü't-tâlibîn*, VI, 306. Ayrıca bk. Ebû Zehre, *el-Ahvâlü's-şahsiyye*, 390; Zeydan, *el-Mufassal*, IX, 325; Bilmen, *Hukuku İslâmiyye*, II, 404; Zühaylî, *el-Fikhü'l-islâmî*, VII, 682; Muhammedî, *Ahkâmü'n-neseb*, ss. 73-74; Sertâvî, *Fikhü'l-ahvâlî's-şahsiyye*, ss. 218-219; İbn Ma'cûz, *Ahkâmü'l-üsrâ*, II, 26-27; Bek-İbrahim, *Ahkâmü ahvâlî's-şahsiyye*, 547; Musa, *en-Neseb*, s. 16.

³⁸ Bâr, *Halku'l-insân*, ss. 451-452; Bugün modern hukuka göre de gebeliğin alt sınırı altı ay yani 180 gündür. Bk. TMK, md. 287. Ayrıca bk. Tekinay, *Aile Hukuku*, s. 415.

³⁹ Merğînânî, *el-Hidâye*, II, 35, 36; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, II, 573; Şirâzî, *el-Mühezzeb*, III, 79; Nevevî, *el-Mecmû'*, XIX, 120-121; Desûkî, *Hâşiyetü'd-Desûkî*, II, 460; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, XI, 231-232; Buhûtî, *Şerhu Münthe'la-irâdât*, V, 57.

*İslâm âlimlerine göre kocaya nispet edilemez. Çünkü böyle bir durumda kadının kesin olarak evlilikten önce hamile kaldığı anlaşılmıştır.*⁴⁰

2. Hamileliğin En Üst Sınırına Bağlı Olarak Nesebin Reddi

Klasik İslâm hukuku doktrininde hamileliğin üst sınırı ile ilgili farklı görüşler vardır.⁴¹ Bu konuda ileri sürülen görüşleri üç grupta toplamak mümkündür;

a. *Hamileliğin en üst sınırının dokuz ay veya bir yıl olduğunu söyleyenler:* Zahiriler'e göre hamileliğin üst sınırı dokuz aydır.⁴² Bazı Malikilere göre ise bir yıldır. İbn Rüşd (ö. 595/1198) de bu görüşü tercih etmiştir.⁴³

b. *Hamileliğin en üst sınırının iki yıl olduğunu söyleyenler:* Hanefilere⁴⁴ ve bir rivayetinde Ahmed b. Hanbel'e⁴⁵ göre hamileliğin üst sınırı iki seneye kadar uzayabilir.

c. *Hamileliğin en üst sınırının iki yıldan fazla olduğunu söyleyenler:* Leys b. Sa'd'a (ö. 175/791) göre hamileliğin üst sınırı üç yıldır.⁴⁶ Bir görüşünde İmam Malik,⁴⁷ Şafiiler⁴⁸ ve Hanbelilere⁴⁹ göre ise dört yıldır. Hamileliğin üst sınırının beş yıldan on yıla kadar çıkararak görüşler de bulunmaktadır.⁵⁰

Hamileliğin üst sınırı ile ilgili Kur'an'da ve sünnette bir hüküm olmadığı için bu konudaki görüşler genellikle münferit vakalara ve kadınlardan nakledilen rivayetlere istinat etmektedir.⁵¹ Bundan dolayı İslâm hukukçularının ileri sürmüş oldukları bu görüşler, o dönemdeki tecrübeye ve tıbbî verilere dayanmaktadır.⁵² Bugün tıp, hamileliğin normal süresinin/üst sınırının 40 hafta, yani 280+2 gün olabileceğini söylemektedir.⁵³ Bazı istisnai durumlarda bunun 330⁵⁴ veya 365⁵⁵ güne kadar uzayabileceğini söyleyen uzmanlar da olmuştur.⁵⁶

⁴⁰ İbn Kudâme, *el-Muğni*, XI, 167-168.

⁴¹ Hamileliğin en uzun süresi ile ilgili İslâm hukukçularının ileri sürdüğü görüş ve değerlendirmeler için bk. İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, II, 572-573; İbn Kudâme, *el-Muğni*, XI, 232-233; İbn Hazm, *el-Muhallâ*, X, 316-317. Ayrıca bk. Ebû Zehre, *el-Ahvâlü's-şahiyye*, ss. 386-387; Zeydan, *el-Mufassal*, IX, 345-39; Şaban, *el-Ahkâmü's-ser'iyye*, ss. 558-560; Zühaylî, *el-Fikhü'l-islâmî*, VII, 676-678; Hatîb, *Sübütü'n-neseb*, ss. 60-70; Muhammedî, *Ahkâmü'n-neseb*, ss. 74-91.

⁴² İbn Hazm, *el-Muhallâ*, X, 316-317.

⁴³ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, II, 573.

⁴⁴ Serahsî, *el-Mebsût*, VI, 44; Mavsîlî, *el-İhtiyâr*, II, 232; Merğînânî, *el-Hidâye*, II, 34, 36.

⁴⁵ İbn Kudâme, *el-Muğni*, XI, 232.

⁴⁶ İbn Kudâme, *el-Muğni*, XI, 232-233.

⁴⁷ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, II, 573.

⁴⁸ Şirâzî, *el-Mühezzeb*, III, 79.

⁴⁹ İbn Kudâme, *el-Muğni*, XI, 125; Buhûtî, *Keşşâfü'l-kanâ*, IV, 354; Buhûtî, *Şerhu Münteha'l-irâdât*, V, 577.

⁵⁰ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, II, 572; İbn Kudâme, *el-Muğni*, XI, 232-233; Muhammedî, *Ahkâmü'n-neseb*, ss. 74-87.

⁵¹ İbn Kudâme, *el-Muğni*, XI, 233; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, II, 573; İbn Hazm, *el-Muhallâ*, X, 317. Ayrıca bk. Şaban, *el-Ahkâmü's-ser'iyye*, s. 559.

⁵² Ebû Zehre, *el-Ahvâlü's-şahiyye*, s. 287; Zeydan, *el-Mufassal*, IX, 348-649; Muhammedî, *Ahkâmü'n-neseb*, s. 88; Bâr, *Halku'l-insân*, ss. 451-452.

⁵³ Önder, *Kadın-Doğum*, s. 365; Arısan, *Kadın-Doğum*, ss. 355-359. Ayrıca bk. Hatîb, *Sübütü'n-neseb*, s. 67; Bâr, *Halku'l-insân*, s. 412, 451.

Buna göre boşanma veya vefat iddetinden sonra ya da yeni bir evlilik yapan fakat bu süre içerisinde kocası ile fiili olarak cinsel birleşme imkânı/ortamı olmayan bir kadın, hamilelik süresinin en üst sınır olan 280 (330 veya 365) günden sonra doğum yapar ve bu çocuğun (önceki) kocasından olduğunu iddia ederse, bu çocuğun nesebi liân uygulamasına gerek olmaksızın reddedilir.⁵⁷

B. Kocanın Biyolojik Yetersizliği ve Fizyolojik Kusuru Sebebiyle

Nesebin Reddi

Cinsel ilişki sonucu hamileliğin gerçekleşebilmesi için kadın ve erkeğin biyolojik olarak ergenliğe ermesinin yanında fizyolojik olarak da gerekli üreme organlarının bulunması gerekmektedir.⁵⁸ Bundan dolayı İslâm hukukçuları, biyolojik olarak buluşa ermemiş çocuk ile fizyolojik olarak husyeleri/testisleri veya erkeklik uzvu/penisi olmayan kocaya nesebin ilhak edilip edilemeyeceği konusu üzerinde durmuşlardır.⁵⁹

Günümüzde kocanın biyolojik eksikliği ve fizyolojik kusurundan dolayı nesebin reddi ile ilgili davaların çözümünde DNA parmak izi testine başvurarak çocuğun kocadan olup olmadığını anlamak mümkündür.⁶⁰ Aşağıda kısaca konuyla ilgili klasik İslam hukuku doktrinindeki görüşler üzerinde durulacaktır.

1. Kocanın Biyolojik Yetersizliği Sebebiyle Nesebin Reddi (es-Sağîr)

İslâm hukukunda mükellef olmanın temel iki şartından biri de bülüğa erme-
mektir.⁶¹ Bundan dolayı İslâm hukukçuları kız ve erkek çocuklarının bülüğa erme-
sinin/ergen olarak kabul edilmesinin şartları üzerinde durmuşlardır. Buna göre
ihtilam olan, karısını hamile bırakabilen veya cima esnasında menisi inzal olan er-

→

Gebeliğin genelde kadının aybaşı halinden sonraki 14. ve 15. günlerde olmasından dolayı hamileliğin normal süresinin/en uzun süresinin (280-14=266) gün olduğunu söyleyenler de vardır. Bk. Bâr, *Halku'l-insân*, s. 412, 451.

⁵⁴ Muhammedî, *Ahkâmü'n-neseb*, s. 90.

⁵⁵ Zeydan, *el-Mufasssal fi ahkâmî'l-mer'e*, IX, 349-350; Hatîb, *Sübûtu'n-neseb*, ss. 68-69.

Konuyla ilgili Mısır Adalet Bakanlığı tarafından yöneltilen soruya Mısır Adli Tıp Kurumu, hamileliğin en üst sınırının on bir ay olduğu şeklinde cevap vermiştir. Zekiyyüddin Şaban, tüm nadir durumları da içerisine alması için hamileliğin en üst sınırının 365 gün olabileceğini söylemektedir. Bk. Şaban, *el-Ahkâmü's-şer'iyye*, s. 560.

Bugün modern hukukta nesebin sübutu için hamileliğin en süt sınırının 300 gün olabileceği, bundan sonraki doğum olaylarında çocuğun kocaya ilhak edilemeyeceği ifade edilmiştir. Bk. TMK, md. 287; Tekinay, *Aile Hukuku*, ss. 409-410; Akıntürk, *Aile Hukuku*, s. 325.

⁵⁶ Zeydan, *el-Mufasssal*, IX, 349-350.

Tıpta 42. haftadan (294 gün) sonraki doğumlar "geç doğum" olarak kabul edilmektedir. Bk. Önder, *Kadın-Doğum*, s. 365.

⁵⁷ Serahsî, *el-Mebsût*, VI, 44; Mavsîlî, *el-Ihtiyâr*, II, 232-233; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, XI, 234; Buhûtî, *Şerhu Münteha'l-irâdât*, V, 578; Şaban, *el-Ahkâmü's-şer'iyye*, s. 560.

⁵⁸ Genel Biyoloj, 265-271; Campbell-Reece, *Biyoloji*, 980-984. Ayrıca bk. Zeydan, *el-Mufasssal*, IX, 321.

⁵⁹ Şirâzî, *el-Mühezzeb*, III, 78-79; Mâverîdî, *el-Hâvi'l-kebîr*, XI, 160; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, VII, 318. Ayrıca bk. Zeydan, *el-Mufasssal*, IX, 321-325; Hatîb, *Sübûtu'n-neseb*, ss. 31-43; Muhammedî, *Ahkâmü'n-neseb*, ss. 92-113.

⁶⁰ Akıntürk, *Aile Hukuku*, s. 329.

⁶¹ Zeydân, *el-Vecîz*, s. 69. Ayrıca bk. *el-Mevsûatü'l-fıkhiyye*, "Teklîf", XIII, 249; Sinanoğlu, "Teklîf", *DİA*, XXXX, 385.

kek çocuk biyolojik olarak bâliğ/ergen kabul edilmektedir. Yine aynı şekilde ihtilam olan, adet kanaması başlayan veya hamile kalabilen kız çocuk da biyolojik olarak bâliğ/ergen olarak kabul edilmektedir.⁶²

İslâm hukukçuları biyolojik olarak benzerlerinin/yaşıtlarının kadını hamile bırakmaya ehil olmadığı kocaya nesebin ilhak edilemeyeceği konusunda ittifak etmişlerdir.⁶³ Bununla birlikte nesebin kendisine ilhak edilebileceği küçüğün bulüğe erme yaşının *alt sınırı* hakkında farklı görüşler ileri sürülmüştür.⁶⁴ Bu konudaki görüşler şöyledir: Şafiilerin⁶⁵ ve Hanbelilerin çoğunluğuna⁶⁶ göre on yaşında olan küçüğe nesep ilhak edilebilir. Ancak on yaşından önce edilemez. Hanefilere⁶⁷ ve Hanbelilerden rivayet edilen bir görüşe⁶⁸ göre on iki yaşında olmayan küçüğe nesep ilhak edilemez. Şafiilerden⁶⁹ ve Hanbelilerden rivayet edilen bir görüşe⁷⁰ göre dokuz yaş ve üzerinde olan küçüğe nesep ilhak edilebilir. Ancak yaşı bundan daha az ise nesep ilhak edilemez. Malikilerin çoğunluğuna,⁷¹ Zahirilere⁷² ve Hanbelilerden rivayet edilen bir görüşe⁷³ göre fiilen baliğ (ergen) olmayan küçüğe nesep ilhak edilemez.

Çocuklarda hormonal, fiziksel ve davranış değişikliğinin olduğu gelişim dönemine ergenlik denilmektedir. Bu aşamada genç, üreme yeteneğini elde eder. Bilimsel olarak erkeklerde on üç yaşına kadar üreme aşamasına ulaşamama, kızlarda ise on iki yaşında meme/göğüs gelişiminin başlamaması veya bundan sonraki beş yıl içerisinde adet görmemiş olmaya *ergenliğin gecikmesi* denilmektedir.⁷⁴

Bulüğe ermenin (ergen olmanın) başlangıcı ve tamamlanması iklimlere, toplumlara ve kişinin genetik yapısına göre değişiklik gösteren bir durumdur.⁷⁵ Sosyal ve kültürel değişiklikler ile hormonlu gıdaların da çocukların erken bulüğe ermesinde etkili olduğu söylenmektedir.⁷⁶ Dolayısıyla günümüzde (erkeklerde) bulüğe ermenin on yaşında başladığını kabul etmek *nesep konusunda ihtiyatlı davranma* ilkesine daha uygun görünmektedir.⁷⁷ Buna göre sahih nikâh içerisinde on yaşından daha küçük olan kocaya nesep ilhak edilemez ve liân uygulamasına gerek

⁶² Mavsîlî, *el-İhtiyâr*, II, 359-360; Merğînânî, *el-Hidâye*, III, 284; Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl*, VI, 633.

⁶³ Serahsî, *el-Mebsût*, VI, 53; Merğînânî, *el-Hidâye*, II, 29; Karâfî, *ez-Zehîra*, IV, 285; Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl*, V, 458; Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, III, 78; Buhûtî, *Keşşâfü'l-kanâ*, IV, 354; İbn Müflih, *el-Mübdî*, VII, 65.

⁶⁴ Zeydan, *el-Mufassal*, IX, 322 vd.; Muhammedî, *Ahkâmü'n-neseb*, ss. 92-99; Hatîb, *Sübûtu'n-neseb*, ss. 32-35; Zühaylî, *el-Fikhu'l-islâmî*, VII, 682.

⁶⁵ Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, III, 78-79; Nevevî, *Ravdatü't-tâlibîn*, VI, 331.

⁶⁶ İbn Kudâme, *el-Muğni*, XI, 168; Merdâvî, *el-İnsâf*, IX, 268; Buhûtî, *Keşşâfü'l-kanâ*, IV, 355; Buhûtî, *Şerhu Münteha'l-irâdât*, V, 577; Buhûtî, *er-Ravdu'l-murbi*, s. 600.

⁶⁷ Serahsî, *el-Mebsût*, VI, 53.

⁶⁸ İbn Kudâme, *el-Muğni*, XI, 168.

⁶⁹ Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, III, 78.

⁷⁰ İbn Kudâme, *el-Muğni*, XI, 125, 168; Merdâvî, *el-İnsâf*, IX, 268.

⁷¹ Desûkî, *Hâşiyetü'd-Desûkî*, II, 460.

⁷² İbn Hazm, *el-Muhallâ*, I, 88.

⁷³ İbn Kudâme, *el-Muğni*, XI, 168.

⁷⁴ Özyurt, *Çocuk Ürolojisi*, s. 387.

⁷⁵ Özyurt, *Çocuk Ürolojisi*, s. 387; Bâr, *Halku'l-insan*, s. 47; Muhammedî, *Ahkâmü'n-neseb*, s. 97.

⁷⁶ <http://www.hurriyet.com.tr/saglik/9355296.asp> (22.11.2013).

⁷⁷ Muhammedî, *Ahkâmü'n-neseb*, s. 99; Hatîb, *Sübûtu'n-neseb*, ss. 34-35.

olmaksızın doğan çocuğun nesebi reddedilir.⁷⁸ Bununla birlikte redd-i nesep davasında, kendisine nesebin ilhak edileceği küçüğün biyolojik olarak karısını hamile bırakmaya ehil olup olmamasının tespiti ile ilgili tıbbın verilerinden faydalanmak daha isabetli görünmektedir.⁷⁹

2. Kocanın Fizyolojik Kusuru Sebebiyle Nesebin Reddi

İslâm hukukçuları prensip olarak fizyolojik bir kusurdan dolayı eşini hamile bırakmaya ehil olmayan kocaya nesebin ilhak edilemeyeceği konusunda ittifak etmişlerdir. Ancak hangi fizyolojik kusurların kocanın eşini hamile bırakmaya veya nesebin ilhakına engel teşkil ettiği konusunda farklı görüşler ileri sürmüşlerdir.⁸⁰ Aşağıda kısaca, fizyolojik kusurlardan dolayı karısını hamile bırakmaya ehil olmayan kocaya nesebin ilhak edilip edilemeyeceği üzerinde durulacaktır.

a. Kocanın Erkeklik Uzvu ve Husyelerinin Olmaması (el-Memsûh)

Arapçada erkeklik uzvu ve husyeleri (testisleri) birlikte olmayan erkeğe “memsûh”⁸¹ denilmektedir. İslâm hukukçularının çoğunluğu erkeklik uzvu ve husyeleri olmayan erkeği “memsûh” olarak nitelerken⁸² bazı Hanefiler⁸³ ve Malikiler bu durumda olan erkeği “mecebûb” olarak isimlendirmişlerdir.⁸⁴

Erkeklik uzvu ve husyeleri olmayan kocaya nesebin ilhak edilip edilmemesi ile ilgili klasik doktrindeki görüşler şöyledir:⁸⁵

Şafiilerin,⁸⁶ Malikilerin,⁸⁷ Hanbelilerin çoğunluğu,⁸⁸ Zahiriler⁸⁹ ve erkeklik uzvu ve husyeleri kesik/eksik olanı “mecebûb” diye isimlendiren Hanefilere⁹⁰ göre, memsûh olan kocaya nesep ilhak edilemez. Hanbelilerden bazılarına⁹¹ göre memsûh olan kocaya nesep ilhak edilir. Çocuğun kocadan olup olmadığı ile ilgili bir şüphe olursa kâife⁹² gösterilir. Malikilerden rivayet edilen bir görüşe⁹³ göre ise memsûh olan kocaya nesebin ilhak edilip edilemeyeceği ile ilgili bilirkişilere mürâ-

⁷⁸ Nevevî, *Ravdatü't-tâlibîn*, VI, 331; Buhûtî, *Şerhu Müntheha'l-irâdât*, V, 580.

⁷⁹ Muhammedî, *Ahkâmü'n-neseb*, s. 97; Hatîb, *Sübûtu'n-neseb*, ss. 34-35.

⁸⁰ Konuyla ilgili görüş ve deliller için bk. Muhammedî, *Ahkâmü'n-neseb*, ss. 92-114; Hatîb, *Sübûtu'n-neseb*, ss. 31-43.

⁸¹ İbn Manzûr, “msh”, *Lisânü'l-arab*, VI, 4196.

⁸² Nevevî, *Ravdatü't-tâlibîn*, VI, 309, 331; Mâverîdî, *el-Hâvi'l-kebîr*, XI, 21; Zühaylî, *el-Fıkhü'l-islâmî*, VII, 682; Muhammedî, *Ahkâmü'n-neseb*, s. 99.

⁸³ İbn Nuceym, *el-Bahru'r-râik*, IV, 206. Ayrıca bk. Muhammedî, *Ahkâmü'n-neseb*, s. 100.

⁸⁴ Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl*, V, 147, 458; Desûkî, *Hâşiyetü'd-Desûkî*, II, 457, 460.

⁸⁵ Zeydan, *el-Mufassal*, IX, 324 vd.; Muhammedî, *Ahkâmü'n-neseb*, ss. 99-104; Hatîb, *Sübûtu'n-neseb*, ss. 35-39.

⁸⁶ Şirâzî, *el-Mühezzeb*, III, 79; Nevevî, *el-Mecmû'*, XIX, 120; Mâverîdî, *el-Hâvi'l-kebîr*, XI, 21.

⁸⁷ Desûkî, *Hâşiyetü'd-Desûkî*, II, 460; Derdîr, *eş-Şerhu's-sağîr*, II, 661.

⁸⁸ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, XI, 169; Buhûtî, *Keşşâfü'l-kanâ*, IV, 355; Buhûtî, *Şerhu Müntheha'l-irâdât*, V, 580; İbn Müflih, *el-Mübdî'*, VII, 65.

⁸⁹ İbn Hazm, *el-Muhallâ*, X, 257.

⁹⁰ İbn Abidin, *Reddül-muhtâr*, V, 169.

⁹¹ Merdâvî, *el-İnsâf*, IX, 269.

⁹² Kâif, çocuğun uzuvlarına bakarak -aralarındaki benzerlikten hareketle- nesebinin kime ait olduğunu bilen/söyleyen soy bilimcisi demektir. Bk. Cürçânî, “kâif”, *Ta'rifat*, 171; İbn Kayyım, *Zâdü'l-meâd*, V, 419; Kal'aci-Kuneybî, “kâif”, *Mu'cemü'lüğatî'l-fukahâ*, s. 353.

⁹³ Desûkî, *Hâşiyetü'd-Desûkî*, II, 460.

caat edilir. Malikilerin⁹⁴ bir diğer görüşüne göre ise inzal vaki olursa nesep ilhak edilir.

Bugün tıbben bilinmektedir ki husyeler erkeğin üreme hücrelerinin/spermin üretildiği organlardır.⁹⁵ Dolayısıyla husyeler olmadan meninin üretilmesi ve kadının hamile kalması mümkün değildir.⁹⁶ Buna göre, liân uygulamasına gerek olmadan testisleri ve erkeklik uzvu bulunmayan (memsûh) kocaya nesep ilhak edilemez.⁹⁷

b. Kocanın Husyelerinin Bulunmaması (el-Hasiyyü)

Arapça'da husyeleri (testisleri) olmayan erkeğe "el-hasiyy" denilmektedir.⁹⁸ İslâm hukukçuları da erkeklik uzvu bulunup husyeleri bulunmayan erkeği "el-hasiyy" olarak isimlendirmişler⁹⁹ ve husyeleri olmayan kocaya nesepin ilhak edilip edilemeyeceği üzerinde durmuşlardır. Bu konudaki görüşler şöyledir:¹⁰⁰

Şafiilerin çoğunluğuna,¹⁰¹ bazı Hanefilere,¹⁰² Hanbelilerden sahih olan görüşe¹⁰³ ve Malikilerden mutemed olan görüşe¹⁰⁴ göre husyeleri olmayan kocaya nesep ilhak edilmez. Hanefilerin çoğunluğu,¹⁰⁵ Şafiilerden¹⁰⁶ ve Malikilerden¹⁰⁷ bazılarına ve Hanbelilerin çoğunluğuna¹⁰⁸ göre husyeleri olmayan kocaya nesep ilhak edilir. Malikilerden Karâfi'ye¹⁰⁹ göre cima esnasında inzal vaki olursa (meni gelirse) husyeleri olmayan kocaya nesep ilhak edilir. Bazı Malikilere göre¹¹⁰ ise sol husyesi olmayan kocaya nesep ilhak edilmez, ancak sağ husyesi olmayana nesep ilhak edilir.¹¹¹ Şafiilerden¹¹² ve Malikilerden¹¹³ bazılarına göre ise husyeleri olmayan ko-

⁹⁴ Karâfi, *ez-Zehîra*, IV, 286.

⁹⁵ Mâverdî, *el-Hâvi'l-kebîr*, XI, 21. Ayrıca bk. Dönmez-Yenilmez, *Üroloji*, s. 182; *Klinik Üroloji*, ss.365-370.

⁹⁶ İnci, *Şifahi/Yüz Yüze Görüşme*, 26.11.2013.

⁹⁷ Muhammedî, *Ahkâmü'n-neseb*, s. 103-104; Hatîb, *Sübûtu'n-neseb*, s. 39.

⁹⁸ İbn Manzûr, "hsy", *Lisânü'l-arab*, II, 1179; Kal'acî-Kuneybî, "hasiy", *Mu'cemu lüğati'l-fukahâ*, 196.

⁹⁹ İbn Nüceym, *el-Bahrü'r-râik*, IV, 208; Karâfi, *ez-Zehîra*, IV, 429; Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl*, V, 147; Mâverdî, *el-Hâvi'l-kebîr*, XI, 21; Zerkeşi, *Şerhu'z-Zerkeşi*, V, 261. Ayrıca bk. Kal'acî-Kuneybî, "hasiy", *Mu'cemu lüğati'l-fukahâ*, s. 196.

¹⁰⁰ Muhammedî, *Ahkâmü'n-neseb*, 104-109; Hatîb, *Sübûtu'n-neseb*, ss. 40-42.

¹⁰¹ Şafî, *el-Ümm*, VI, 112; Nevevî, *el-Mecmû'*, XIX, 120.

¹⁰² İbn Abidin, *Reddü'l-muhtâr*, V, II, 169.

¹⁰³ İbn Kudâme, *el-Muğni*, XI, 169; Merdâvî, *el-İnsâf*, IX, 269; Buhûtî, *Keşşâfü'l-kanâ*, IV, 355; Buhûtî, *Şerhu Müntheha'l-irâdât*, V, 580.

¹⁰⁴ Desûkî, *Hâşiyetü'd-Desûkî*, II, 457, 460, 468; Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl*, IV, 147; Karâfi, *ez-Zehîra*, IV, 286.

¹⁰⁵ Serahsî, *el-Mebsût*, VI, 53; Merğînânî, *el-Hidâye*, II, 27; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-Kadîr*, IV, 270; İbn Abidin, *Reddü'l-muhtâr*, V, 168.

¹⁰⁶ Şirâzî, *el-Mühezzeb*, III, 79; Nevevî, *el-Mecmû'*, XIX, 120; Nevevî, *Ravdatü't-tâlibin*, VI, 331; Mâverdî, *el-Hâvi'l-kebîr*, XI, 21.

¹⁰⁷ Desûkî, *Hâşiyetü'd-Desûkî*, II, 473; Karâfi, *ez-Zehîra*, IV, 286.

¹⁰⁸ İbn Kudâme, *el-Muğni*, XI, 169; Merdâvî, *el-İnsâf*, IX, 269; Buhûtî, *Şerhu Müntheha'l-irâdât*, V, 580; İbn Müflih, *el-Mübdî'*, VII, 66.

¹⁰⁹ Karâfi, *ez-Zehîra*, IV, 286. Ayrıca bk. Desûkî, *Hâşiyetü'd-Desûkî*, II, 460.

¹¹⁰ Derdîr, *eş-Şerhu's-sağîr*, II, 661.

¹¹¹ Erkeğin üreme fonksiyonuna sahip olmasının sağ veya sol testis ile bir ilgisi yoktur. Yeterli sayıda sperm üretmesi şartı ile tek bir testisin bulunması üreme fonksiyonu için yeterlidir. Bk. İnci, *Şifahi/Yüz Yüze Görüşme*, 26.11.2013.

¹¹² Nevevî, *Ravdatü't-tâlibîn*, VI, 331.

¹¹³ Desûkî, *Hâşiyetü'd-Desûkî*, II, 457.

canın durumu bilirkşiye havale edilir. Bilirkşi nesep ilhak edilir derse edilir, edilmez derse edilmez.

Bugün tıbben bilinmektedir ki husyeler (testisler) erkeğin üreme hücreleri olan spermelerin üretildiği yerlerdir.¹¹⁴ Döllenmenin gerçekleşebilmesi ve kadının hamile kalabilmesi için erkeğin husyelerinde üretilen yeterli sayıdaki ve kalitedeki spermelerin kadının rahmine ulaşması gerekmektedir.¹¹⁵ Dolayısıyla husyeler olmadan, spermün üretilmesi ve normal yoldan kadının hamile kalması tıbben mümkün değildir.¹¹⁶ Bundan dolayı liân uygulamasına gerek olmaksızın husyeleri olmayan kocaya nesebin ilhakı reddedilir.¹¹⁷

c. Kocanın Erkeklik Uzvunun Kesik Olması (el-Mecbûb)

Arapçada erkeklik uzvu kesik/eksik olan kişiye “mejbûb”¹¹⁸ denilmektedir.¹¹⁹ Doktrinde “mejbûb” kavramı ile ilgili farklı tanımlar yapılmıştır. İslâm hukukçularının çoğunluğu husyeleri bulunan fakat sadece erkeklik uzvu eksik/kesik olan erkeği “mejbûb” olarak isimlendirirken¹²⁰ Malikiler, erkeklik uzvu ile birlikte husyeleri de bulunmayan erkeği *mejbûb* olarak isimlendirmişlerdir.¹²¹ Dolayısıyla Malikilerin *mejbûb* diye isimlendirdikleri kavram, diğer İslâm hukukçularının *el-hasıyy* olarak ifade ettikleri kavramın karşılığı olmaktadır.¹²²

İslâm hukukunda mejbûb olan kocaya nesebin ilhak edilmesi ile ilgili iki görüş vardır:¹²³ Hanefi,¹²⁴ Maliki,¹²⁵ Şafii¹²⁶ ve Hanbelilerin çoğunluğuna¹²⁷ göre mejbûb olan kocaya nesep ilhak edilir. Hanbelilerden rivayet edilen bir görüş¹²⁸ ile bazı Şafiilere göre¹²⁹ mejbûb olan kocaya nesep ilhak edilemez.

Üremede asıl olan husyelerde üretilen spermelerin kadının rahmine ulaşması ve döllenmenin gerçekleşmesidir. Mejbûb olan erkeğin ise husyeleri vardır. Dolayısıyla husyelerde üretilen spermün bir şekilde -normal yoldan- kadının rahmine

¹¹⁴ Dönmez-Yenilmez, *Üroloji*, s. 182; *Klinik Üroloji*, ss. 365-370. Ayrıca bk. Mâverdî, *el-Hâvi'l-kebîr*, XI, 21.

¹¹⁵ Normal yoldan insanlarda üremenin/çocuğun ana rahminde oluşumunun nasıl olduğu ile ilgili geniş bilgi için bk. *Genel Biyoloji*, ss. 265-271; Campbell-Reece, *Biyoloji*, ss. 980-984.

¹¹⁶ İnci, *Şifahi/Yüz Yüze Görüşme*, 26.11.2013.

¹¹⁷ Muhammedî, *Ahkâmü'n-neseb*, ss. 107-109; Hatîb, *Sübûtu'n-neseb*, s. 42.

¹¹⁸ İbn Manzûr, “cbb”, *Lisânü'l-arab*, I, 531; *el-Mevsûatü'l-fikhiyye*, “Unne”, XXXI, 15; Kal'acı-Kuneybî, “Cübb”, *Mu'cemu'lüğati'l-fukahâ*, s. 159.

¹¹⁹ Erkek çocuğunda doğuştan penis yokluğu çok nadir olan bir durumdur. Tıpta *saklı penis* veya *yapışık penis* olarak nitelenen cinsel organ kusurları ise cerrahi müdahale/tehdavi ile normal hale getirilebilmektedir. Bk. Günalp, *Modern Üroloji*, s. 872.

¹²⁰ Merğînânî, *el-Hidâye*, II, 27; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-Kadîr*, IV, 267; Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, III, 268; Zerkeşî, *Şehu'z-Zerkeşî*, V, 261; İbn Müflih, *el-Mübdî*, VI, 165. Ayrıca bk. *el-Mevsûatü'l-fikhiyye*, “Cübb”, XV, 99.

¹²¹ Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl*, V, 147, 458; Desûkî, *Hâşiyetü'd-Desûkî*, II, 460; Karâfî, *ez-Zehîra*, IV, 428.

¹²² Burada Malikiler'e göre erkeklik uzvu olmayan koca ile ilgili görüşler verilmiştir.

¹²³ *el-Mevsûatü'l-fikhiyye*, “Cübb”, XV, 101; Muhammedî, *Ahkâmü'n-neseb*, 109-111; Hatîb, *Sübûtu'n-neseb*, 42-43.

¹²⁴ Serahsî, *el-Mevsûatü'l-fikhiyye*, VI, 53; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-Kadîr*, IV, 259, 269; İbn Abidin, *Reddü'l-muhtâr*, V, 168.

¹²⁵ Karâfî, *ez-Zehîra*, IV, 286; Desûkî, *Hâşiyetü'd-Desûkî*, II, 460, 473.

¹²⁶ Şirâzî, *el-Muhezzeb*, III, 79; Nevevî, *Ravdatü't-tâlibîn*, VI, 331; Mâverdî, *el-Hâvi'l-kebîr*, XI, 21.

¹²⁷ İbn Kudâme, *el-Muğni*, XI, 169; Merdâvî, *el-İnsâf*, IX, 270; Buhûtî, *Keşşâfü'l-knâ*, IV, 355; Buhûtî, *Şerhu Münteha'l-irâdât*, V, 580; İbn Müflih, *el-Mübdî*, VII, 66.

¹²⁸ Merdâvî, *el-İnsâf*, IX, 269.

¹²⁹ Nevevî, *el-Mecmû*, XIX, 120.

girmesi ve döllemenin gerçekleşmesi mümkündür.¹³⁰ Bundan dolayı nesebin sübutunda ihtiyatlı davranılarak mecbûb olan kocaya nesep ilhak edilir.¹³¹ Bununla birlikte bu konuda tıbbın verilerine ve bilimsel gerçeklere göre hüküm vermek daha isabetli bir yoldur.¹³²

d. Kocanın İktidarsız Olması (el-Innîn)

Tıp dilinde cinsel ilişki esnasında erkeklik uzvu (penisi) sertleşmeyen erkeğe “iktidarsız” denilmektedir.¹³³ Arapça’da da cinsel yönden iktidarsız olmaya “unne”, iktidarsız olan erkeğe de “innîn” denir.¹³⁴ İslâm hukukçuları cinsel ilişki esnasında erkeklik uzvu sertleşmeyen kocayı “innîn” olarak isimlendirmişler¹³⁵ ve innîn (iktidarsız) olan kocaya nesebin ilhak edilip edilemeyeceği üzerinde durmuşlardır.¹³⁶ Konuyla ilgili İslâm hukukunda iki görüş vardır:

Hanefilere,¹³⁷ Malikilere,¹³⁸ Şafiilere¹³⁹ ve Hanbelilerin çoğunluğuna¹⁴⁰ göre iktidarsız olan kocaya nesep ilhak edilir. Zahiriler¹⁴¹ de bu görüştedir. Bazı Hanbelilere¹⁴² göre iktidarsız olan kocaya nesep ilhak edilmez.

İktidarsız olan koca (innîn), biyolojik eksiklik ve fizyolojik kusurdan dolayı kadını hamile bırakmaya ehil olmayan *sağîr*, *memsûh*, *mejbûb* ve *hasıyy* gibi değildir. Şöyle ki iktidarsız olan kocanın erkeklik uzvu ve husyeleri bulunduğu kadını hamile bırakmak için gerekli olan biyolojik ve fizyolojik şartları taşımaktadır. İktidarsızlığı arızı bir durumdan kaynaklanmış olabileceği gibi, cinsel birleşme esnasında bazen iktidarsız olabilir bazen de olmayabilir. Kaldı ki iktidarsızlık, bireysel ve tıbbî olarak tedavisi mümkün olan bir durumdur.¹⁴³ Dolayısıyla iktidarsızlık arızı bir durum olup bu durumda olan bir kocanın erkeklik uzvunun intişar etmesi (sertleşmesi) mümkündür. Diğer taraftan kadını hamile bırakmak için erkeklik uzvunun intişarı şart olmayıp inzalin olması ve spermlerin kadının rahmine ulaşarak döllemenin gerçekleşmesi yeterlidir. Bundan dolayı iktidarsız olan kocaya nesep ilhak edilir.¹⁴⁴

¹³⁰ Mâverdi, *el-Hâvi'l-kebîr*, XI, 21. Ayrıca bk. İnci, *Şifahi/Yüz Yüze Görüşme*, 26.11.2013.

¹³¹ İbn Kudâme, *el-Muğni*, XI, 169; Muhammedî, *Ahkâmü'n-neseb*, 111; Hatib, *Sübûtu'n-neseb*, s. 43.

¹³² *el-Mevsûatü'l-fikhiyye*, “Cübb”, XV, 101. Ayrıca bk. İbn Müflih, *Kitâbü'l-furû*, IX, 217.

¹³³ Alken vd., *Üroloji*, ss. 321-322.

¹³⁴ İbn Manzur, ann, *Lisanü'l-arab*, VI, 3140; Cürcânî, “innîn”, *Ta'rifât*, s. 158.

¹³⁵ Mavsîlî, *el-İhtiyâr*, II, 153; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-Kadîr*, IV, 267; Şafiî, *el-Ümm*, VI, 111; Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, III, 268; Zerkeşi, *Şerhu'z-Zerkeşi*, V, 261; Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl*, V, 147; *el-Mevsûatü'l-fikhiyye*, “Unne”, XXXIII, 14; Kal'acî-Kuneybî, “innîn” mad, *Mu'cemü'lüğatü'l-fukahâ*, 323. Malikiler iktidarsız olan erkeği/kocayı “el-Mu'terid” olarak da isimlendirmişlerdir. Bk. Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl*, V, 147. Ayrıca bk. *el-Mevsûatü'l-fikhiyye*, “Unne”, XXXIII, 15.

¹³⁶ Muhammedî, *Ahkâmü'n-neseb*, ss. 111-113.

¹³⁷ Merğânî, *el-Hidâye*, II, 26; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-Kadîr*, IV, 267-268; İbn Abidin, *Reddü'l-muhtâr*, V, 168.

¹³⁸ Karâfî, *ez-Zehîra*, IV, 286.

¹³⁹ Şafiî, *el-Ümm*, VI, 111; Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, III, 268.

¹⁴⁰ Buhûtî, *Keşşafü'l-kanâ*, IV, 355; İbn Kudâme, *el-Muğni*, X, 58.

¹⁴¹ İbn Hazm, *el-Muhallâ*, X, 58.

¹⁴² İbn Müflih, *Kitâbü'l-furû*, IX, 217.

¹⁴³ Dönmez-Yenilmez, *Üroloji*, ss. 195-204; Alken vd., *Üroloji*, s. 323; *Klinik Üroloji*, ss. 386-391.

¹⁴⁴ Muhammedî, *Ahkâmü'n-neseb*, s. 113.

C. Karı-Koca Arasında Cinsel İlişkinin İmkânsız Olması Sebebiyle Nesebin Reddi

İslâm hukukçuları, farklı mekânlarda ve uzak mesafelerde bulunup da aralarında cinsel ilişkinin imkânsız olduğu bir evlilik içerisinde doğan çocuğun nesebinin kocaya ilhak edilip edilemeyeceği konusunda ihtilaf etmişlerdir.¹⁴⁵ İslâm hukukunda bu konuda üç farklı görüşleri sürülmüştür:

Hanefilere göre nikâh akdinin gerçekleşmesi ile karı koca arasında fiilen cinsel birleşme ortamı olmasa da evlilik içerisinde doğan çocuğun nesebi kocaya ilhak edilir. Böyle bir durumda koca çocuğun nesebinin kendisine ilhak edilmesini istemez ise redd-i nesep davası açarak liân uygulamasına başvurmalıdır.¹⁴⁶ Malikiiler,¹⁴⁷ Şâfiiler¹⁴⁸ ve Hanbelilerden¹⁴⁹ oluşan cumhura göre ise -fiili birleşme olmasa bile- eşlerin cinsel birleşme ortamına sahip olmaları ile evlilik süreci içerisinde doğan çocuğun nesebi kocaya ilhak edilir.¹⁵⁰ İbn Teymiye¹⁵¹ ve İbn Kayyım¹⁵² göre ise çocuğun nesebinin kocaya ilhak edilebilmesi için karı koca arasında fiili olarak cinsel birleşmenin gerçekleşmiş olması gerekmektedir.

Normal yoldan çocuk, kadın ve erkeğin cinsel ilişkiye girmeleri sonucunda oluşmaktadır.¹⁵³ Dolayısıyla karı-koca arasında cinsel ilişkinin imkânsız olması halinde sahih nikâh içerisinde doğan çocuğun kocaya ilhak edilmesi aklen ve tıbben mümkün değildir. Diğer taraftan karı-kocanın cinsel ilişki ortamına sahip olmakla birlikte fiili olarak cinsel ilişkiye girip girmediklerini bilmek de mümkün değildir. Buna göre nesebin ilhaki için karı-koca arasında cinsel ilişkiye girebilme ortamının bulunması (halvet-i sahiha) yeterli olmaktadır.¹⁵⁴

Şu halde, kadının kesin olarak hamile olmadığı bilindiği ve karı-koca arasında cinsel ilişkinin imkânsız olduğu bir dönemde kadının hamile kalması, çocu-

¹⁴⁵ Konuyla ilgili görüşler ve delilleri için bk. İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, II, 573-574; Mâverdi, *el-Hâvi'l-kebir*, XI, 159-162; İbn Kudâme, *el-Muğni*, XI, 168-169; İbn Kayyım, *Zâdü'l-meâd*, V, 415; Şevkânî, *Neylül'evtâr*, VIII, 289-292; San'ânî, *Sübülü's-selâm*, III, 328-331; Ebû Zehre, *el-Ahvâlü's-şahsiyye*, ss. 387-388; Şaban, *el-Ahkâmü's-şeriyye*, ss. 568-570; Zühaylî, *el-Fıkhü'l-islâmî*, VII, 682-683; Karaman, *İslâm Hukuku*, I, 337; Hatîb, *Sübütü'n-neseb*, ss. 23-30; Muhammedî, *Ahkâmü'n-neseb*, ss. 66-73.

¹⁴⁶ Serahsî, *el-Mebsût*, VII, 313; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-Kadîr*, IV, 315; Kâsanî, *Bedâiu's-sanâi*, III, 607; Bilmen, *Hukuku İslâmiyye*, II, 400.

¹⁴⁷ İbn Kudâme, *el-Muğni*, XI, 168.

¹⁴⁸ Şirâzî, *el-Mühezzebe*, III, 78, 79.

¹⁴⁹ İbn Kudâme, *el-Muğni*, XI, 168; Buhûtî, *Keşşâfü'l-knâ*, IV, 355; Buhûtî, *Şerhu Münthehal-irâdât*, V, 577.

¹⁵⁰ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, II, 573; İbn Kayyım, *Zâdü'l-meâd*, V, 415.

¹⁵¹ İbn Teymiye, *el-Fetâvâ'l-kübrâ*, V, 508.

¹⁵² İbn Kayyım, *Zâdü'l-meâd*, V, 415.

¹⁵³ Zeydan, *el-Mufasssal*, IX, 385. Ayrıca bk. Târık, 86/5-7; İnsan, 76/2.

Cinsel birleşme ile oluşan döllenme sonucu çocuğun anne rahmindeki oluşum/gelişim süreci ile ilgili bk. *Genel Biyoloji*, ss. 265-271; Campbell-Reece, *Biyoloji*, ss. 980-984.

¹⁵⁴ Ebû Zehre, *el-Ahvâlü's-şahsiyye*, s. 388; Şaban, *el-Ahkâmü's-şeriyye*, s. 570; Musa, *en-Neseb*, s. 9; Muhammedî, *Ahkâmü'n-neseb*, s. 72; Hatîb, *Sübütü'n-neseb*, s. 29; Sertâvî, *Fıkhü'l-ahvâlî's-şahsiyye*, ss. 216-217; İbn Ma'cûz, *Ahkâmü'l-üsra*, II, 28-29.

ğün kocadan başkasından olduğu anlamına gelmektedir. Böyle bir durumda liân uygulamasına gerek olmaksızın nesebin kocaya ilhakı reddedilir.¹⁵⁵

III. Liân Yoluyla Nesebin Reddi

İslâm hukukunda eşlerin yargı yoluyla ayrılma sebeplerinden biri¹⁵⁶ ve kocanın evlilik içerisinde doğan çocuğun nesebini yargı yoluyla reddetmesi olan liân konusu fıkıh kitaplarında tafsilatlı bir şekilde işlenmiştir.¹⁵⁷ Aşağıda konumuzu ilgilendirdiği kadarıyla liân yoluyla kocanın evlilik içerisinde doğan çocuğun nesebini reddi konusu üzerinde durulacaktır.

A. Liânın Tanımı ve Hukuki Dayanağı

Liân konusu Kur'ân ve sünnette ayrıntılı olarak yer alan hükümlerdendir. İslâm hukukçuları sahih nikâh içerisinde doğan çocuğun nesebini reddetmesi için kocanın liân uygulamasına başvurması gerektiği konusunda icma etmişlerdir.¹⁵⁸

“La'n” kökünden türeyen liân/mülâane sözlükte, “karşılıklı lânetleşmek, uzaklaşmak”¹⁵⁹ gibi anlamlara gelmektedir. Hukûkî bir terim olarak ise liân, karısına zina isnat eden veya karısının hamileliğinin kendisinden olmadığını ya da doğan çocuğun zina mahsülü olduğunu iddia eden, fakat bu iddiasını dört şahit ile ispat edemeyen kocanın, mahkemede hâkim huzurunda bunu yeminle teyit etmesi ve kadının da kocasının yalan söylediğini, kendisinin masum olduğunu aynı şekilde yeminle ifade etmesi ile kocanın karısıyla özel bir şekilde yeminleşmesini ifade etmektedir.¹⁶⁰ Kur'ân'ın liân uygulaması ile ilgili düzenlemesi şöyledir:

*“Eşlerine zina isnâdında bulunup da, kendilerinden başka şahitleri olmayanlara gelince, onlardan her birinin şahitliği dört defa, kendisinin mutlaka doğru söyleyenlerden olduğuna Allah'ı şahit tutmasıdır. Beşinci defasında, eğer yalan söyleyenlerden ise, Allah'ın lânetinin kendisi üzerine olmasını diler. Kadının da dört defa Allah'ı şahit tutup, kocasının mutlaka yalan söyleyenlerden olduğuna şahitlik etmesi, cezayı kendisinden kaldırır. Beşinci defada, eğer erkek (koca) doğrulardan ise, Allah'ın gazabının kendisi üzerine olmasını diler”.*¹⁶¹

¹⁵⁵ Şirâzî, *el-Mühezzeb*, III, 79; Nevevî, *el-Mecmû'*, XIX, 120; Buhâtî, *Keşşâfû'l-kanâ*, IV, 355; Buhâtî, *Şerhu Münteha'l-irâdât*, V, 579-580.

¹⁵⁶ Ebû Zehre, *el-Ahvâlü's-şahsiyye*, s. 344; Şaban, *el-Ahkâmü's-şer'iyye*, ss. 507-517.

¹⁵⁷ Liân konusu hakkında geniş bilgi için bk. Merğînânî, *el-Hidâye*, II, 23-26; Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi'*, V, 25-60; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, II, 193-200; Karâfî, *Zahîra*, IV, 283-310; Şirâzî, *el-Mühezzeb*, III, 76-93; Mâveridî, *el-Hâvi'l-kebîr*, XI, 3-162; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, XI, 120-192; Buhâtî, *Şerhu Münteha'l-irâdât*, V, 563-586. Ayrıca bk. Ebû Zehre, *el-Ukûbe*, ss. 113-122; Zühaylî, *el-Fikhü'l-islâmî*, VII, 556-584.

¹⁵⁸ Sa'dî Ebû Ceyb, *Mevsûatü'l-icmâ'*, II, 898.

¹⁵⁹ İbn Manzûr, “la'n”, *Lisânü'l-arab*, V, 4044; *el-Mevsûatü'l-fikhiyye*, “Liân”, XXXV, 246; Aydın, “Liân”, *DîA*, XXVII, 172. Ayrıca bk. Şirâzî, *el-Mühezzeb*, III, 76; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, XI, 120; Şevkânî, *Neylül-evtâr*, VIII, 265.

¹⁶⁰ Zeydan, *el-Mufassal*, VIII, 320; Karaman, *İslâm Hukuku*, I, 322; Ebû Zehre, *el-Ahvâlü's-şahsiyye*, s. 345; *el-Mevsûatü'l-fikhiyye*, “Liân”, XXXV, 246; Muhammedî, *Ahkâmü'n-neseb*, s. 437.

¹⁶¹ Nur, 24/6-9.

Bu ayetlerde geçen “şahitlikler”, karısını zina ile suçlayan kocayı had (kazif) cezasından kurtaran beyyine yerine geçmekte ve kendisine ait olmayan bir çocuğun nesebini liân yolu ile reddetme hakkı vermektedir.¹⁶²

Liân uygulamasının meşruiyeti ile ilgili hadis kaynaklarında da pek çok rivayet vardır.¹⁶³ Ancak bunlardan en meşhuru, liân ayetlerinin sebab-i nüzülü ile ilgili rivayetlerdir. Hadis kaynaklarında liân ayetlerinin sebab-i nüzülü ile ilgili iki farklı rivayet nakledilmektedir.¹⁶⁴ Konuyla ilgili farklı rivayetlerin olması ihtilafların oluşmasına sebebiyet vermiş, bazıları iki olayın yakın zamanda yaşandığını, bazıları ise ayetlerin iki kez nazil olduğunu söylemiştir.¹⁶⁵

Liân ayetlerinin Hilâl b. Umeyye ve karısı hakkında nazil olduğu ile ilgili İbn Abbas’tan nakledilen rivayet şöyledir:

“Hilâl b. Umeyye Hz. Peygamberin yanında hanımının Şerîk b. Sehmâ ile zina ettiği suçlamasında bulundu. Hz. Peygamber ona “şahit getir yoksa sırtına had (vurulacak)” buyurdu. Hilâl “Yâ Rasûlellah! Birimiz karısının üzerinde bir adam gördüğünde gidip şahit mi arayacak” diye itiraz etti. Hz. Peygamber ise “Şahit getir yoksa sırtına had (vurulacak)” demeye devam etti. Hilâl bunun üzerine “seni hakikat ile gönderene and olsun ki ben doğru söylüyorum. Allah Teâlâ benim sırtımı hadden kurtaracak bir ayet mutlaka indirecektir” dedi. Cibrîl bunun ardından hemen indi ve “Eşlerine zina isnadında bulunup da kendilerinden başka şahitleri olmayanlara gelince, onların herbirinin şahitliği, kendisinin doğru söyleyenlerden olduğuna dair dört defa Allah adına yemin ederek şahitlik etmesi, beşinci defa da, eğer yalan söyleyenlerden ise Allah’ın lanetinin kendi üzerine olmasını dilemesidir. Kadının, kocasının yalan söyleyenlerden olduğuna dair dört defa Allah adına yemin ve şahitlik etmesi, beşinci defa da, eğer (kocası) doğru söyleyenlerden ise Allah’ın gazabının kendi üzerine olmasını dilemesi kendisinden cezayı kaldırır”¹⁶⁶ ayetlerini getirdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber kadına haber gönderdi. Hilâl de hazır bulundu. Hilâl (önceki gibi karısının zina ettiğine dair) şahitlik etti. Rasûlullah “Allah ikinizden birisinin yalancı olduğunu bilmektedir. Tövbekâr olanınız var mı” diye sordu. Ardından kadın ayağa kalkarak (zina yapmadığına dair) şehadet etti. Beşinci şehadete (yemine) gelince, orada bulunanlar onu durdurdular ve “bu son yemin azabı gerektirir” diyerek kadını ikaz ettiler. İbn Abbas diyor ki: Bu ikaz üzerine kadın biraz duraksadı. Yemin etmeden vaz geçeceğini sandık ancak, “kavmimi bundan sonraki günlerinde rezil etmem” diyerek yemini yaptı. Hz. Peygamber de şöyle buyurdu: “Bir bakın. Kadın, gözleri sürmeli, kalçaları büyük, baldırları geniş bir çocuk doğurursa bu Şerîk b. Sehmâ’dandır.

¹⁶² Kurtubî, *el-Câmi’ li ahkâmi’l-Kur’ân*, XV, 138-159; Şenkîti, *Edvâü’l-beyân*, VI, 148; Aynî, *Umdetü’l-kârî*, XV, 327.

¹⁶³ Liânın meşruiyeti ile ilgili hadisler için bk. Buhârî, *Talâk*, 25-36; Müslim, *Liân*, 1-20. Ayrıca bk. Şevkânî, *Neylül-evtâr*, VIII, 263-302; San’ânî, *Sübül’s-selâm*, III, 298-307; İbn Kayyım, *Zâdü’l-meâd*, V, 353-357.

¹⁶⁴ Liân ayetlerinin nüzulüne sebep olan olayla ilgili rivayetler için bk. Buhârî, *Talâk*, 29; Ahkâm, 18; Müslim, *Liân*, 1, 3; Ebû Dâvûd, *Talâk*, 26-27; Nesâî, *Talâk*, 7; İbn Mâce, *Talâk*, 27.

¹⁶⁵ Nevevî, *Sahîhu Müslim bi Şerhi Nevevî*, X, 119; Aynî, *Umdetü’l-kârî*, XV, 329; Askalânî, *Fethu’l-Bârî*, VIII, 450.

¹⁶⁶ Nûr, 24/6-9.

"Kadın hakikaten böyle bir çocuk doğurdu. Hz. Peygamber de şöyle buyurdu: "Allah'ın kitabının hükmü yerine getirilmiş olmasaydı benim bu kadınla işim vardı."¹⁶⁷

Hadiste geçen "beyyine ya da had cezası" ifadesinden karısına zina isnadında bulunan ve bunu beyyine (dört şahit) ile ispat edemeyen kocanın kazif cezası ile cezalandırılacağı, liân uygulamasının ise kocadan kazif cezasını, kadından da zina cezasını düşüreceği anlaşılmaktadır.¹⁶⁸

Liân uygulamasının meşruiyeti ile ilgili delillerden biri de İbn Abbas (r.a)'dan rivayet edilen şu olaydır: "Hz. Peygamber bir erkek ile kadın arasında mülânedede bulundu ve kadının çocuğunu kocasından nefyetti (reddine hükmetti). Mülânededen sonra Hz. peygamber karı ile kocanın arasını ayırdı ve çocuğu kadına ilhak etti."¹⁶⁹

Hadis-i şeriften liân uygulamasından sonra çocuk ile koca arasındaki neseap bağının kalktığı ve çocuğun sadece kadına ilhak edildiği anlaşılmaktadır.¹⁷⁰

B. Liân Uygulamasını Gerektiren Durumlar

Eşler arasında liân uygulamasına başvurmanın iki sebebi vardır; Birincisi, kocanın karısını zina ile suçlaması ve bunu dört şahit ile ispat edememesidir. İkincisi ise kocanın, karısının hamileliğinin kendisinden olmadığını iddia etmesi veya karısının doğurduğu çocuğun başkasından (zina mahsülü) olduğunu söyleyerek çocuğun nesebini reddetmesidir.¹⁷¹

İslâm hukukçuları, evlilik içerisinde doğan çocuğun zina mahsülü olduğunun kesin olarak anlaşılması veya nikâh aktinin üzerinden altı ay geçmeden doğumun olması gibi durumlarda, neseplerin karışmaması ve nesebe bağlı fikhî hükümlerin gerçeğe uygun bir şekilde tespit edilebilmesi için kocanın redd-i neseap davası açmasının vacip/zorunlu olduğunu söylemektedirler.¹⁷² Ancak kadının ikrah ve şüpheli cinsel ilişki sonucu hamile kaldığının anlaşılması halinde kocanın liân uygulamasını isteme hakkı olamaz.¹⁷³

Kocanın karısını zina ile itham etmesi halinde liân talebinde bulunmak öncelikli olarak kadının hakkı olup, kadın istemedikçe liân uygulanamayacağı gibi kocaya da had cezası uygulanmaz.¹⁷⁴ Ancak koca, çocuğun kendisinden olmadığı gerekçesiyle karısına kazifte bulunmuş ise redd-i neseap davası açması ve liâna başvur-

¹⁶⁷ Buhârî, Tefsîr, Sûretu'n-Nûr (24), Bâbu ve yûdreu anhe'l-azâb, 3; Müslim, Liân, 11 (1496). Olayın Uveymir el-Aclânî ve eşi hakkında nazil olduğu ile ilgili Sehl bin Sa'd'dan nakledilen rivayet için bk. Buhârî, Tefsîr, Sûretu'n-Nûr (24), Bâbu kavlihi azze ve celle ve'l-lezîne yermûne, 1; Buhârî, Talâk, 29; Müslim, Liân, 1-3, (1492); Ebû Dâvûd, Talâk, 26-27.

¹⁶⁸ Şevkânî, *Neylül'evtâr*, VIII, 284-286; Aynî, *Umdetü'l-kârî* XV, 330.

¹⁶⁹ Buhârî, Talâk, 35; Müslim, Liân, 8.

¹⁷⁰ Askalânî, *Fethu'l-Bârî*, IX, 460.

¹⁷¹ Merğînânî, *el-Hidâye*, II, 23; Kâsanî, *Bedâiu's-sanâi*, V, 25, 30-35; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, II, 195; Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl*, V, 456-457; Karâfi, *ez-Zehîra*, IV, 287; Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, III, 482. Ayrıca bk. Ebû Zehre, *el-Ahvâlü's-şahsiyye*, 345; Zeydan, *el-Mufassal*, VIII, 345 vd.; Zühaylî, *el-Fikhü'l-islâmî*, VII, 557.

¹⁷² Karâfi, *ez-Zehîra*, IV, 284; Desûkî, *Hâşiyetü'd-Desûkî*, II, 457; Nevevî, *Ravdatü't-tâlibîn*, VI, 304; Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, III, 488-489; İbn Kudâme, *el-Muğni*, XI, 157; Zeydan, *el-Mufassal*, VIII, 323-324.

¹⁷³ Merdâvî, *el-İnsâf*, IX, 252; İbn Kudâme, *el-Muğni*, XI, 160.

¹⁷⁴ İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-Kadîr*, IV, 251; İbn Nuceym, *el-Bahru'r-râik*, IV, 191; İbn Kudâme, *el-Muğni*, XI, 138.

ması zorunludur. Bundan dolayı koca, redd-i nesep sebebiyle değil de sadece zından dolayı karısına kazifte bulunmuş ve bu sebepten dolayı karısından ayrılmak istiyorsa fukahanın çoğunluğuna göre ebedi haram kılan liân uygulaması ile ayrılmak yerine talak hakkını kullanarak ayrılma yoluna gitmesi daha uygundur.¹⁷⁵

C. Liân Sonucunda Çocuğun Nesebinin Kocadan Düşmesi

Usulüne ve şartlarına uygun olarak mahkemede icra edilen liân uygulamasına bazı hukuki sonuçlar terettüp etmektedir.¹⁷⁶ Buna göre liân, redd-i nesep sebebiyle uygulanmış ise sonuçlarından biri de çocuğun nesebinin kocadan/babadan düşerek annesine ilhak edilmesidir.¹⁷⁷

Liân uygulamasının sonunda çocuğun nesebinin kocadan düşmesi ile ilgili Kur'ân'da bir hüküm yoktur. Ancak İslâm hukukçuları, Hz. Peygamber'in (s.a) uygulamalarından¹⁷⁸ liân uygulamasının sonunda çocuğun nesebinin kocadan düşerek annesine ilhak edilmesi gerektiği hükmünü çıkarmışlardır.¹⁷⁹

İslâm hukukçuları liân uygulamasının hangi aşamasında çocuğun nesebinin kocadan/babadan düşerek anneye ilhak edildiği konusunda ihtilaf etmişlerdir. Konuyla ilgili dört farklı görüş ileri sürülmüştür:¹⁸⁰

Hanefilerin çoğunluğuna¹⁸¹ göre hâkimin tefrike hükmetmesi ile çocuğun nesebi kocadan düşer ve anneye ilhak edilir. Hâkimin çocuğun nesebinin düştüğünü açıkça belirtmesine gerek yoktur. Bir rivayete göre Hanbeliler¹⁸² de bu görüştedir. Hanefilerden Ebu Yusuf¹⁸³ ve bir rivayette Ahmed b. Hanbel'e¹⁸⁴ göre sadece liânın uygulanması ile nesep reddedilmiş olmaz. Hâkimin nesebin düştüğünü açıkça ifade etmesi gerekir. Şafililer'e göre -kadının liân yapmasına gerek olmadan- kocanın liân sözlerini söylemesi ile çocuğun nesebi kocadan düşer.¹⁸⁵ Malikiler¹⁸⁶ ve

¹⁷⁵ İbn Kudâme, *el-Muğni*, XI, 138.

¹⁷⁶ Liân uygulamasına terettüp eden hukuki sonuçlar ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk. Merğînânî, *el-Hidâye*, II, 24-25; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-Kadîr*, IV, 256-266; Kâsanî, *Bedâiu's-sanâi*, V, 50-59; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, II, 203-205; Karâfî, *ez-Zehîra*, IV, 307-308; Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl*, V, 467; Derdîr, *eş-Şerhu's-sağîr*, II, 668-669; Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, III, 90-93; Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc*, III, 498-500; İbn Kudâme, *el-Muğni*, XI, 144-160; Merdâvî, *el-İnsâf*, IX, 258-263; Buhûtî, *Şerhu Münteha'l-irâdât*, V, 571-573; İbn Kayyim, *Zâdü'l-meâd*, V, 387-399; *el-Mevsûatü'l-fikhiyye*, "Liân", XXXV, 258-265; Zeydan, *el-Mufassal*, VIII, 379-405; Ebû Zehre, *el-Ahvâlü's-şahsiyye*, ss. 345-346; Şaban, *el-Ahkâmü's-şer'iyye*, ss. 514-516; Muhammedî, *Ahkâmü'n-neseb*, ss. 452-456; Zühaylî, *el-Fıkhu'l-islâmî*, VII, 580-583; Aydın, "Liân", *DİA*, XXVII, 172-173.

¹⁷⁷ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, II, 204; Merğînânî, *el-Hidâye*, II, 25; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-Kadîr*, IV, 260; Karâfî, *ez-Zehîra*, IV, 307; Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl*, V, 467; Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, III, 91; Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc*, III, 498; İbn Kudâme, *el-Muğni*, XI, 152-154; Buhûtî, *Şerhu Münteha'l-irâdât*, V, 573; İbn Kayyim, *Zâdü'l-meâd*, V, 398-399; Zeydan, *el-Mufassal*, VIII, 401-404.

¹⁷⁸ Bk. Buhârî, *Talak*, 35; Müslim, *Liân*, 8.

¹⁷⁹ Askalânî, *Fethu'l-Bârî*, IX, 460; İbn Kayyim, *Zâdü'l-meâd*, V, 353-357; Zeydan, *el-Mufassal*, VIII, 400.

¹⁸⁰ İbn Kudâme, *el-Muğni*, XI, 152-154; Muhammedî, *Ahkâmü'n-neseb*, ss. 452-453.

¹⁸¹ Merğînânî, *el-Hidâye*, II, 25; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-kadîr*, IV, 260; Mavsilî, *el-İhtiyâr*, II, 220; İbn Abidin, *Reddü'l-muhtâr*, V, 159; Kâsanî, *Bedâiu's-sanâi*, V, 55.

¹⁸² İbn Kudâme, *el-Muğni*, XI, 152, 154.

¹⁸³ Merğînânî, *el-Hidâye*, II, 25; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-kadîr*, IV, 260, 261.

¹⁸⁴ Merdâvî, *el-İnsâf*, IX, 262; Buhûtî, *Şerhu Münteha'l-irâdât*, V, 573; İbn Müflîh, *el-Mübdî*, VII, 59.

¹⁸⁵ Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc*, III, 498.

¹⁸⁶ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, II, 204.

bazı Hanbeliler'e¹⁸⁷ göre hâkimin açıkça ifade etmesine gerek olmaksızın eşler arasında liânın tamamlanması ile çocuğun nesebi kocadan düşer. Hanefilerden Züfer¹⁸⁸ de bu görüştedir.

Konuyla ilgili uygulamasında Hz. Peygamber (s.a), çocuğun nesebini kocadan düşürmüş ve kadına ilhak etmiştir.¹⁸⁹ Bundan dolayı liân uygulamasının sonunda çocuk ile koca/baba arasındaki nesep bağının düşmesi için hâkimin bunu açıkça ifade etmesi gerekmektedir.¹⁹⁰

Liân uygulamasının sonunda çocuğun nesebinin kocadan düşmesi ile çocuk ve koca arasındaki hukuki ilişki bazı yönlerden yabancı gibi olurken bazı yönlerden aralarında nesep bağı varmış gibi devam eder.¹⁹¹ Buna göre, miras ve nafaka konularında çocuk kocaya yabancı olarak kabul edilir ve bu konularla ilgili aralarında nesebe bağlı olan hükümler cerayan etmez.¹⁹² Ancak, şahitlik, zekât, kısas, çocuğun nesebinin başkasına ilhak edilememesi (başkasının çocukla ilgili nesep iddiasında bulunamaması) ve aralarında evlilik yasağı (hürmet) gibi konularda çocuk ile koca arasında nesep bağı varmış gibi hükmedilir.¹⁹³

Sonuç

İslâm, neslin muhafazasına büyük önem vermiş ve nesebin gerçeğe uygun bir şekilde tespit ve tescil edilmesini dinin temel esaslarından biri olarak kabul etmiştir. Bundan dolayıdır ki İslâm hukukunda nesebin karışmasına sebep olacak *evlat edinme (tebennî)* ve *nesebin öz babadan başkasına ilhak edilmesi* gibi her türlü eylem ve uygulama yasaklanmıştır.

İslâm hukukunda sahih nikâh içerisinde doğan çocuğun evlilik öncesine ait olduğu veya zina mahsulü olduğu yönünde kesin bir bilgi, delil veya kuvvetli bir ihtimalin olması halinde kocaya bu çocuğun nesebini -liân yoluyla veya liân uygulamasına gerek olmaksızın- reddetme hakkı verilmiştir.

İslâm hukukunda sahih nikâh içerisinde doğan çocuğun nesebini reddetmenin yolu prensip olarak, kocanın karısını zina ile suçlaması (kazif) sonucu açtığı redd-i nesep davası üzerine karı-kocanın mahkemede karşılıklı olarak usulünce yeminleşmeleri (liân/mülâane) ile olmaktadır.

İslâm hukukunda çocuğun kesin olarak kocaya ait olmadığını gösteren "kadının nikâhtan önce başkasından hamile kaldığının kesin olarak bilinmesi veya doğumun altı aydan önce gerçekleşmesi", "kocanın biyolojik ve fizyolojik olarak

¹⁸⁷ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, XI, 153; Merdâvî, *İnsâf*, IX, 261.

¹⁸⁸ Merğînânî, *el-Hidâye*, II, 25; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-Kadîr*, IV, 256.

¹⁸⁹ Konuyla ilgili hadis için bk. Buhârî, *Talâk*, 35; Müslim, *Liân*, 8.

¹⁹⁰ Zeydan, *el-Mufassal fî ahkâmî'l-mer'e*, VIII, 403; Muhammedî, *Ahkâmü'n-neseb*, s. 454.

¹⁹¹ Zeydan, *el-Mufassal fî ahkâmî'l-mer'e*, VIII, 404-405.

¹⁹² Kâsanî, *Bedâiu's-sanâi*, V, 59; İbn Nüceym, *el-Bahru'r-râik*, IV, 200-201; İbn Abidin, *Reddü'l-muhtâr*, V, 164; *el-Mevsûatü'l-fikhiyye*, "Liân", XXXV, 264.

¹⁹³ İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-Kadîr*, IV, 266; Kâsanî, *Bedâiu's-sanâi*, V, 59; İbn Abidin, *Reddü'l-muhtâr*, V, 164. Ayrıca bk. *el-Mevsûatü'l-fikhiyye*, "Liân", XXXV, 264-265; Ebû Zehre, *el-Ahvâlü's-şahsiyye*, s. 346; Zeydan, *el-Mufassal*, VIII, 404-405; Şaban, *el-Ahkâmü's-şer'iyye*, s. 516; Zühaylî, *el-Fıkhü'l-islâmî*, VII, 582; Muhammedî, *Ahkâmü'n-neseb*, ss. 455-456.

karısını hamile bırakmaya ehil olmaması”, ”eşler arasında cinsel ilişkinin imkânsız olması” gibi durumlarda liân uygulamasına gerek olmaksızın kocaya sahih nikâh içerisinde doğan çocuğun nesebini hukuken reddetme hakkı verilmiştir.

Kur’ân’da, “Onları (evlatlıklarınızı gerçek) babalarına nispet ederek çağırın. Bu, Allah katında daha (doğru ve) adaletlidir” (Ahzab, 33/5) buyrulmaktadır. Bu ayetin hükmü gereğince neseplerin gerçeğe uygun bir şekilde tespit edilmesi için evlilik içerisinde doğan çocuğun kocaya ait olmadığı kesin olarak bilinmesi halinde koca, bu çocukla ilgili (liân yoluyla veya liân uygulamasına gerek olmaksızın) mahkemede redd-i neseb davası açmalıdır.

Kaynakça

- Akıntürk, Turgut, *Yeni Medeni Kanuna Uyarlanmış Aile Hukuku*, Beta Yay., İstanbul 2004.
- Alken, Carl-Erch-Jurgen Sokeland, *Üroloji*, çev. Vural Solak, İstanbul 1983.
- Arisan, Kazım, *Propedötik Kadın-Doğum*, İstanbul 1993.
- Askalânî, İbn Hacer, *el-Fethu'l-Bâri*, Dâru'l-ma'rife, Beyrut, ty.
- Aydın, M. Akif, “Liân”, *DİA*, XXVII, 172-173.
- , “Evlat Edinme”, *DİA*, XI, 527-529.
- Aynî, Bedruddîn, *el-Umdu'tü'l-kârî şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, Mısır 1972.
- Bâr, Muhammed Ali, *el-Halku'l-insân beyne't-tıbbî ve'l-Kur'ân*, ed-Dâru's-suudiyye, Cidde 1991.
- Bedevî, Yusuf Ahmed Muhammed, *el-Makâsîdü's-şerîa inde İbn Teymiyye*, Daru'n-Nefâis, Ürdün 2000.
- Bek, Ahmed İbrahim-Vâsil Alaüddin Ahmed İbrahim, *Ahkâmü'l-ahvâlî's-şahsiyye fi's-şerîati'l-islâmiyye ve'l-kanûn*, el-Mektebetü'l-ezheriyye li't-türâs, Kahire 2003.
- Bilmen, Ömer Nasuhi, *Hukuku İslâmiyye ve Istilahâtı Fikhiyye Kamusu*, Bilmen Yay. İstanbul, ty.
- Buhâtî, Mansur b. Yunus, *er-Ravdu'l-murbi*, thk. Abdülkuddüs Muhammed Mezir, Müessesetü'r-risâle, ty.
- , *Şerhu Münteha'l-irâdât*, thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî, Müessesetü'r-risâle, 2000.
- , *Keşşâfü'l-kanâ' an metni'l-iknâ'*, thk. Muhammed Emin ed-Dinnâvî, Âlemü'l-kütüb, Beyrut 1997.
- Campbell, Neil A. - Jane B. Reece, *Biyoloji*, çev. Editörler: Ertunç Gündüz-Ali Demirsoy-İsmail Türkan, Palme Yayıncılık 2010.
- Derdîr, Ebû'l-Berakât Ahmed b. Muhammed, *eş-Şerhu's-sağîr*, Dâru'l-meârif, Kahire 1986.
- Desûkî, Şemsüddin Muhammed, *Hâşiyetü'd-Desûkî ale's-Şerhi'l-Kebîr*, Dâru İhyâi'l-kütübî'l-Arabiyye, yy., ty.
- Dönmez, İbrahim Kâfi, “Neseb”, *DİA*, XXXII, 573-575.
- Dönmez, Turgut-Aydın Yenilmez, *Hekimler İçin Üroloji El Kitabı*, Eskişehir Osman Gazi Üniv. Basımevi, 2007.
- Ebû Ceyb, Sa'dî, *Mevsûatü'l-icmâ' fi'l-fikhi'l-islâmî*, Dâru'l-fikr, Dimeşk 1984.
- Ebû Zehra, Muhammed, *el-Ahvâlî's-şahsiyye*, Dâru'l-fikri'l-Arabî, Kâhire 1957.
- , *el-Ukûbe*, Dâru'l-fikri'l-Arabî, yy., ty.
- el-Mevsûatü'l-fikhiyye*, “Cübb”, Kuveyt, XV, 99-101.
- , “Liân”, Kuveyt, XXXV, 246-267.
- , “Neseb”, Kuveyt, IV, 231-256.
- , “Unne”, Kuveyt, XXXI, 14-30.
- Erdoğan, Mehmet, *Fıkah ve Hukuk Terimler Sözlüğü*, Rağbet Yay., İstanbul 1998.
- Genel Biyoloj*, Editör: Orçun Bozkurt, Pegem Akademi, Ankara 2010.
- Hallâf, Abdülvehhab, *İlmü usûli'l-fikh*, el-Mektebetü'l-İslâmiyye, İstanbul 1984.
- Hatemi-Serozan, *Aile Hukuku*, İstanbul 1993.
- Hatîb, Yasin b. Nâsir b. Muhammed, *el-Sübûtu'n-neseb: dirâse mukârame*, Dâru'l-beyânî'l-Arabî, Cidde 1987.
- Hattâb, Ebû Abdillâh Muhammed, *Mevâhibü'l-celîl şerhu Muhtasarı Halîl*, Beyrut 1995.
- İbn Abidin, *Reddü'l-muhtâr*, thk. Adil Ahmed-Al Muhammed Muavvid, Dâru Alemi'l-kütüb, Riyad 2003.
- İbn Âşûr, Muhammed Tahir, *İslâm Hukuk Felsefesi*, çev. Vecdi Akyüz-Mehmet Erdoğan, İstanbul 1988.
- İbn Hazm, *el-Muhallâ*, İdâretü't-tibâati'l-münîriyye, Kahire h.1352.
- İbn Kayyım, *Zâdü'l-meâd*, thk. Şuayb el-Arnavut/Abdülkadir el-Arnavut, Müessesetü'r-risâle, Beyrut 1994.
- İbn Kudâme, Muvaffaküddin Abdullah b. Ahmet, *el-Muğnî*, thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî-Abdülfezzah Muhammed el-Hulûv, Daru'l-alemi'l-kütüb, Riyad 1998.
- İbn Ma'cûz, Muhammed, *Ahkâmü'l-üsra fi's-şerîati'l-İslâmiyye vifka Mudaveneti'l-ahvâlî's-şahsiyye*, Daru'l-beyza, yy., 1998.
- İbn Müflih, Burhaneddin, *el-Mübdî' fi şerhi'l-mukni'*, thk. Muhammed Hasan, Beyrut 1997.
- İbn Müflih, Şemseddin, *Kitâbü'l-furû'*, thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî, Beyrut 2003.

- İbn Nüceym, *el-Bahru'r-râik şerhu Kenzü'd-dakâik*, Daru'l-kütübî'l-ilmîyye, Beyrut 1997.
- İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid ve nihâyetü'l-muktesid* thk. Taha Abdürraûf Sa'd, Daru'l-ceyl, Beyrut 2004.
- İbn Teymiye, *el-Fetâvâ'l-kübrâ*, thk. Muhammed Abdülakdir Ata-Mustafa Abdülkadir Ata, Daru'l-kütübî'l-ilmîyye, Beyrut 1987.
- İbnü'l-Arabî, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, thk. ve thk. Muhammed Abdülkadir Ata, Beyrut 2003.
- İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-Kâdir*, Daru'l-kütübî'l-ilmîyye, Beyrut 2003.
- İnci, Mehmet, *Şifahi/Yüz Yüze Görüşme*, Mustafa Kemal Üniversitesi Tıp Fakültesi / Üroloji Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, 26.11.2013.
- Kal'acî-Kuneybî, *Mu'cemü'lüğatü'l-fukahâ*, Dâru'n-nefâis, Beyrut 1988.
- Karâfî, Şihâbüddîn Ahmed b. İdris, *ez-Zehîra*, thk. Muhammed Haccî, Daru'l-garbi'l-İslâmî, Beyrut 1994.
- Karaman, Hayreddin, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, Nesil Yay., 1987.
- Kâsânî, Alâaddin, *Bedâiu's-sanâ' fi tertîbî's-şerâi'*, thk. Ali Muhammed Muavvad, Beyrut 2003.
- Klinik Üroloji*, ed. Yusuf Ziya Müftüoğlu-Erol Özdemir, Ankara Üniv. Tıp Fak. Yay., 1998.
- Kurtubî, *el-Câmî' li ahkâmî'l-Kur'ân*, thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî, Beyrut 2006.
- Mâverdi, Ebû'l-Hasan Ali b. Muhammed, *el-Havî'l-kebir fi fikhi mezhebi'l-İmam eş-Şâfi'*, thk. Ali Muhammed Muavvad-Adil Ahmed Abdülmevcud, Daru'l-kütübî'l-ilmîyye, Beyrut 1994.
- Mavsîlî, *el-İhtiyâr li ta'lîlî'l-muhtâr*, thk. Ali Muhammed Ebu'l-Hayr-Muhammed Vehbi Süleyman, Dâru'l-hayr, Beyrut 1998.
- Merdâvî, *el-İnsaf fi ma'rifeti'râcihi mine'l-hilâf*, thk. Muhammed Hasan, Daru'l-kütübî'l-ilmîyye, Beyrut 1997.
- Merğînânî, *el-Hidâye şerhu Bidâyeti'l-mübtedî*, İstanbul 1986.
- Miras, Kamîl, *Sahih-i Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarih Terceme ve Şerhi*, Emel Matbaacılık, Ankara 1983.
- Muhammedî, Ali Muhammed Yusuf, *el-Ahkâmü'n-neseb fi's-şeriatî'l-İslâmîyye: turuku isbâtihî ve nefyihî*, Dâru Katrâ bin Fücâe, Katar 1994.
- Musa, Muhammed Yusuf, *en-Neseb ve eseruhû*, Dâru'l-marife, Kahire 1967.
- Nevevî, Ebû Zekerîya Muhyiddin, *Sahîhu Müslim bi Şerhi Nevevî*, Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, Beyrut 1990.
- , *Ravdatü't-tâlibîn*, Daru'l-alemi'l-kütüb/Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, Beyrut 2003.
- , *el-Mecmû'*, thk. Muhammed Necib el-Mutîî, Mektebetü'l-irşad, Cidde/Dâru's-selâm, Kahire 1980.
- Önder, İlhan, *Kadın-Doğum Propedötik*, Yargıçoğlu Matbaacılık, Ankara 1987.
- Özyurt, Mustafa, *Çocuk Ürolojisi*, İstanbul 1983.
- Paksoy, Gülnihal, "Soybağının Reddi", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi (TBBDD)*, 2011 (97), ss. 353-376.
- Pekcan, Ali, *İslâm Hukukunda Gaye Problemi: Zarûriyyât, Hâciyyât ve Tahsîniyyât*, Ek Kitap, İstanbul 2012.
- San'ânî, *Sübülü's-selâm*, thk. Halil Me'mun Şeyha, Daru'l-marife, Beyrut 1995.
- Serahsî, *el-Mebsût*, Daru'l-ma'rife, Beyrut 1989.
- Sertâvî, Muhammed Ali, *Fikhü'l-ahvâlî's-şahsiyye: ez-zevâc ve't-talâk*, Daru'l-fikr, Ürdün 2008.
- Şaban, Zekiyyüddin, *el-Ahkâmü's-şerîyye fi'l-ahvâlî's-şahsiyye*, Camiatü Karyunus Yay., Bingazi 1993.
- Şâfiî, *el-Ümm*, thk. Rafet Fevzi Abdülmuttalib, Daru'l-vefa, 2001.
- Şevkânî, *Neylü'l-evtâr*, Dâru İbn Kayyim, Riyad 2005.
- Şirâzî, *el-Mühezzebe fi'l-fikhi'l-İmâmî's-Şâfi'*, Daru'l-kütübî'l-ilmîyye, Beyrut 1995.
- Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, Daru'l-marife, Beyrut 1997.
- Tekinay, Selahattin Sulhi, *Türk Aile Hukuku*, Beta Yay. İstanbul 1978.
- Udeh, Abdülkadir, *et-Teşrîu'l-cinâiyyü'l-islâmî*, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1989
- Velidedeoğlu, Hıfız Veldet, *Türk Medeni Hukuku/Aile Hukuku 2*, İstanbul Matbaacılık, 1950.
- Zeydan, Abdülkerim, *el-Mufassal fi ahkâmî'l-mer'e ve'l-beytî'l-müslim fi's-şeriatî'l-İslâmîyye*, Müessesetü'r-risale, Beyrut 1993.
- , *el-Vecîz fi usûlî'l-fikh*, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 2011.
- Zühaylî, Vehbe, *el-Fikhü'l-islâmî ve edilletühû*, Dâru'l-fikr, Dimeşk 1989.
- , *Usûlü'l-fikhi'l-islâmî*, Dâru'l-fikr, Dimeşk 1986.